

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Nikola Valíčková

**Postavení církevních škol podle platného kanonického a českého
práva**

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postavení církevních škol podle platného kanonického a českého práva“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 30. března 2015

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu své diplomové práce ICLic. et Mgr. Jiřímu Dvořáčkovi, Dr. J. C. O. za odborné vedení a cenné rady a připomínky při jejím vypracování.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	7
ÚVOD.....	8
1. Historie působení církví v českém školství	10
1. 1 Církvě a školství do roku 1918.....	10
1. 2 Církvě a školství v letech 1918 – 1938	13
1. 3 Církvě a školství v letech 1938 – 1948	14
1. 4 Církvě a školství v letech 1948 – 1989	15
1. 5 Církvě a školství po roce 1989	17
2. Církevní školy v platném kanonickém právu	20
2. 1 Kodex kanonického práva	20
2. 1. 1 Katolická výchova	21
2. 1. 2 Školy	21
2. 2 Kodex kánonů východních církví.....	25
3. Církevní školy v platném českém právu.....	27
3. 1 Ústavní základy a mezinárodní kontext.....	27
3. 1. 1. Listina základních práv a svobod	27
3. 1. 2 Mezinárodní smlouvy	29
3. 2 Zákonná úprava	30
3. 2. 1 Zákon o církvích a náboženských společnostech	30
3. 2. 2 Školský zákon.....	33
4. Financování církevních škol v České republice	36
4. 1 Financování ze státního rozpočtu	36
4. 2 Další zdroje financování církevních škol	39
5. Statistika: Školy v České republice podle zřizovatele.....	41

ZÁVĚR.....	45
BIBLIOGRAFIE	48
SHRNUTÍ.....	52
SUMMARY	53
SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV.....	54
LIST OF KEYWORDS	55

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CIC	Codex Iuris Canonici z roku 1983
GE	Gravissimum Educationis
Listina	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ř. z.	Říšský zákoník
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ÚVOD

Ve své diplomové práci se budu věnovat problematice církevních škol se zaměřením na jejich úpravu v platném právu kanonickém i českém.

Diplomovou práci zaměřenou na církevní školy považuji za příležitost, jak sobě i zájemcům o tuto tematiku přiblížit právní rámec jejich fungování v České republice. Můj výběr ovlivnila skutečnost, že mým rodným městem je Hodonín, jihomoravské město, které se nachází na hranici se Slovenskem, tedy v regionu, ve kterém tradice a víra měly a stále mají své pevné místo v každodenním životě. Téma mě oslovilo, protože, i když jej osobně považuji za aktuální i zajímavé, nejde o téma, které by bylo ve větší míře zpracováno a známo širší veřejnosti. Problematika školství byla, je a vždy bude aktuální sama o sobě, neboť školství je důležitým faktorem vývoje a formování budoucnosti každé společnosti; proto je školství často diskutovanou i reformovanou oblastí. Aktuálnost církevní problematiky v České republice pak vysoce stoupla v souvislosti s přijetím a účinností zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Z poznatků ze svého studia na právnické fakultě však můžu říct, že nejen církevnímu právu jako takovému, ale i celkové problematice vztahů státu s církvemi a náboženskými společnostmi, je při studiu věnován jen opravdu nepatrný zlomek času a prostoru, navíc zpravidla jen v rámci volitelných předmětů. Protože jsem tyto volitelné předměty absolvovala a zaujaly mne, rozhodla jsem se své poznatky o církevním právu rozšířit právě v rámci psaní diplomové práce.

Cílem mé diplomové práce bude především popsat a analyzovat právní úpravu působení církevních škol v České republice, a to jak z pohledu platných předpisů českého práva, tak také z pohledu platného práva kanonického. V pohledu historickém půjde o pojetí širší, které kromě církevních škol shrne i celkový kontext působení církví ve školství a státu v daném období. V kapitolách zaměřených na platné právo se pak bude pojetí církevních škol pohybovat v režimu zákona o církvích a náboženských společnostech a školského zákona. Půjde tedy pouze o školy zřizované registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi na základě přiznání tzv. zvláštního práva, které poskytují vzdělání na úrovni předškolní až vyšší odborné. Pro zkoumání této oblasti jsem si stanovila dvě hypotézy. První z nich je předpoklad, že úprava škol v kanonickém právu bude zaměřena pouze na hledisko morální a hodnotové. Druhou je pak předpoklad, že úprava škol v českém právu nerozlišuje zvláště školy zřizované církvemi a náboženskými společnostmi, ale vymezuje je pouze jako součást souhrnné kategorie škol soukromých, tj. škol zřizovaných neveřejnými zřizovateli.

Téma církevních škol je v rámci české literatury zpracováno především jako součást učebnic či publikací souhrnně se věnujících právu kanonickému. Historický pohled na církevní školství, stejně jako téma tzv. zvláštních práv církví a náboženských společností, mezi která patří i právo zřizovat školy, bývají zpracovávány v rámci příspěvků na konferencích či článků v odborných časopisech. Ucelenou publikací mapující historii i současnost církevního školství a výuku náboženství je kniha *Církev a české školství* od Záboje Horáka.

Moje diplomová práce bude rozdělena do pěti kapitol. První kapitola bude historickým úvodem a pohledem na církevní školy v historii českých zemí. Přiblíží také celkový kontext působení církví ve školství a jejich postavení v českých zemích v daném období. Zkoumané časové období bude, symbolicky pro školskou tematiku, začínat v dobách vlády Marie Terezie a bude pokračovat až do současnosti.

Další kapitoly se již budou věnovat platnému právu. Druhá kapitola nejprve krátce vymezí pojem kanonického práva a poté se zaměří na úpravu školství v hlavních obecných předpisech kanonického práva. Partikulární právo upravující církevní školství u nás není příliš rozvinuto,¹ a proto se jím nebudu ve své diplomové práci zabývat. Ve třetí kapitole bude zpracována právní úprava církevních škol v platném českém právu. Analýze stěžejní právní úpravy obsažené v zákoně o církvích a náboženských společnostech a ve školském zákoně bude předcházet vymezení ústavního rámce a také drobný exkurz do práva mezinárodního. Do čtvrté kapitoly zařadím problematiku financování církevních škol v České republice.

Závěrečná pátá kapitola poskytne statistický pohled na české školy rozdělené podle kritéria zřizovatele a druhu školy. Na církevní školy se zaměří následné slovní hodnocení dat uvedených v tabulce.

Základními prameny pro zpracování mé diplomové práce budou zejména platná znění zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) a zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) a jejich komentovaná znění. Pro oblast kanonického práva půjde obdobně o platné znění Kodexu kanonického práva a komentář *The code of canon law: a text and commentary*. Pro zpracování části věnované historii využiji především články publikované v časopisu *Revue církevního práva* a publikaci *Stát a církev v České republice* J.

¹ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 87.

R. Tretery, která mi také pomohla s celkovým náhledem na vztah církví a náboženských společností a státu.

1. Historie působení církví v českém školství

Církevní školství má v českých zemích dlouhou tradici. Nezastupitelnou roli na poli vzdělanosti měla církev již ve středověku a její školy byly po stovky let jedinou možností vzdělávání pro široké vrstvy obyvatelstva. Některé církevní řády měly pak v době, kdy se začalo školství utvářet a reformovat, v otázkách vzdělávání významné postavení.²

1.1 Církev a školství do roku 1918

Z pozice osvícenského absolutismu byla v 18. století důrazně prosazována idea podřízenosti církve státní moci. V důsledku častých krizí státních financí byla církev výrazně hospodářsky omezována. Marie Terezie zřídila k provádění státní církevní politiky zvláštní církevní oddělení česko-rakouské dvorské kanceláře.³ Na špatnou úroveň školství v českých zemích v polovině 18. století, způsobenou nedostatkem prostředků i nedostatkem schopných učitelů,⁴ stejně jako na jeho výrazně selektivní povahu, kdy výrazně převažovaly školy vyššího vzdělání (tj. gymnázia a univerzity), reagovala Marie Terezie v roce 1774 vydáním Všeobecného školního řádu. Protože si byla vědoma toho, že vzdělání je důležitým aspektem pro další hospodářský rozvoj státu, usilovala o dobudování systému veřejných škol, které měly zajistit vzdělání veškerému obyvatelstvu.⁵ Na základě tohoto řádu byl státem převzat vrchní dozor nad školami a byla také zavedena povinná školní docházka. Kněží na školách setrvali v roli vyučujících náboženství.⁶

Ke zpřísnění státního dohledu nad církví došlo za vlády Josefa II. v letech 1780 – 1790.⁷ Josef II. také usiloval o úplné zestátnění a zesvětštění školství. Kněží se již dále nemohli účastnit výuky na školách a byl omezen počet náboženských úkonů.⁸ Naopak vstředním krokem Josefa II., založeným na osvícenských idejích, který směřoval ke

² *Stručná historie a současnost církevního školství v ČR* [online]. [Cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <<http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly/Z-historie-1>>.

³ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 19.

⁴ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 22.

⁵ MORKEŠ, František. *Největší reforma školství v dějinách, 230. výročí Všeobecného školního řádu* [online]. [cit. 14. ledna 2015]. Dostupné na <<http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=4731>>.

⁶ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 23.

⁷ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 20.

⁸ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 23.

spravedlivějšímu uspořádání náboženských záležitostí, bylo vydání tolerančních aktů. Vyhlášením tolerančního patentu 13. října 1781 bylo v českých zemích povoleno působení evangelických církví augsburského a helvetského vyznání a církve pravoslavné; specifické úpravy v podobě dodatečného tolerančního ediktu z 2. ledna 1782 se dočkali i židé, u nichž tímto předpisem také došlo k mírnému rozšíření tolerance. Evangelíkům i pravoslavným bylo povoleno zakládat vlastní školy, jejichž náklady na plat učitele byly pokrývány z veřejných prostředků. V Čechách a na Moravě tak bylo na základě tolerančního patentu postupně založeno více než 50 evangelických škol; pravoslavní svá práva nevyužili.⁹ Pro tyto školy byly následně vydány ještě dvorní dekrety (23. srpna 1782 a 7. listopadu 1783), které upravovaly situaci dětí navštěvujících školu jiného vyznání. Pro takové případy měla být výuka náboženství zařazena do první nebo poslední vyučovací hodiny tak, aby se jí tyto děti nemusely účastnit. Musely se však vzdělávat ve svém náboženství a potvrzení od svých kazatelů a učitelů náboženství předkládaly na konci vyučovacího období představenému své školy.¹⁰ Pozornosti Josefa II. neunikly ani kláštery, které se rozhodl – kromě klášterů „užitečných“ – zrušit. Klášterů věnujících se školství se tak toto opatření nemělo nijak dotknout. Právní rámec tohoto opatření stanovil patent ze dne 29. listopadu 1781, na jehož základě byly následně vydávány individuální právní akty, kterými byly jednotlivé kláštery rušeny. Jejich vydávání, založené na libovůli panovníka a ostatních nositelů státní moci, se však od původního záměru značně odchylovalo a často tak byly rušeny i kláštery „užitečné“.¹¹

Na rostoucí nespokojenost duchovenstva s reformovaným školstvím reagoval císař František I. novou organizací obecného školství a 11. srpna 1805 vyhlásil nejvyšším nařízením Schulkodex,¹² který sjednocoval všechny dosud vydané předpisy upravující školství. Dozor nad katolickými školami i jejich zřizování a správa se vrátili do rukou duchovních a veškeré školní vyučování bylo propojeno s výukou náboženství. Tyto změny školství v českých zemích povznesly a přibývaly nejen třídy, ale i celé, byť často skromně vedené, školy. Jinak tomu bylo u škol židovských, které existovaly především při významných židovských obcích ve větších městech a které byly pod dozorem státu. Stát tyto

⁹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 21 – 23.

¹⁰ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 25 – 26.

¹¹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 23 – 24.

¹² Celým názvem „Politische Verfassung der deutschen Schulen für die k. k. österreichischen Provinzen“

školy podporoval z obav z nepříznivého vlivu nevzdělané židovské mládeže na veřejnou mravnost.¹³

V reakci na revoluční události roku 1848 a nové požadavky svobody a rovnosti vznikl pro školství nový správní orgán – Ministerstvo kultu a vyučování. Hned první ministr se zasloužil o významný dokument „Nástin základních zásad pro veřejné vyučování v Rakousku, shrnutí výsledků návrhů a úvah týkajících se veřejného školství“, který potvrzoval stěžejní význam náboženství ve výuce a postavení a oprávnění duchovních ve výuce dokonce rozšířil. Garantoval úpravu nekatolických škol podle zásady stejné oprávněnosti křesťanských vyznání; úprava židovských škol měla být realizována zvláštním zákonem. V místech, kde bylo obyvatelstvo různých vyznání, si mohlo každé z nich založit svou vlastní školu. Pokud to nebylo v jejich možnostech, mohli užívat společnou školní budovu; vyučování jednotlivých vyznání však muselo být oddělené. Školy vyučující bez rozdílu vyznání již byly výjimkou. Po uzavření konkordátu s papežem Piem IX., který císař František I. vyhlásil patentem 5. listopadu 1855 a který se z velké části věnoval právě školství, však byly smíšené školy zcela rozpuštěny, děti nekatolického vyznání navštěvující katolickou školu usedaly do oddělených lavic a nesměly se s dětmi katolického vyznání stýkat. Nešlo přitom o jev nijak vzácný, protože pouze katolické školy byly financovány z veřejných prostředků, zatímco ostatní církevní školy se musely spoléhat pouze na vlastní církevní zdroje. Vrchní dozor nad školstvím mohla vykonávat pouze osoba jmenovaná císařem na návrh biskupa.¹⁴ Zvláštností tohoto období bylo zřizování večerních škol pro děti, které jinak kvůli práci v továrnách, která jim byla zákonem – na rozdíl od pasení dobytka či účinkování na divadle – povolena, školu nenavštěvovaly.¹⁵

S blížícím se koncem absolutistického režimu rakouské monarchie docházelo k rozsáhlému uvolňování, obnově ústavnosti a zajištění rovnoprávnosti církví. Císařským patentem č. 41/1861 bylo plně zrovnoprávněno vyznání evangelické; později se přidalo také ministerské nařízení, kterým byli zrovnoprávněni pravoslavní¹⁶ a nakonec také zákon č. 57/1890 pro židovské obce. Proklamace „privilegií“ katolické církve v konkordátu tak ztratila na významu. Organizační změnou týkající se školské oblasti bylo v roce 1860 podřazení ministerstva kultu a vyučování pod nově založené ministerstvo vnitra, vyučování

¹³ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 26 – 29.

¹⁴ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 30 – 33.

¹⁵ Tamtéž, s. 34.

¹⁶ TRETĚRA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 28 – 29.

a spravedlnosti. Po jeho znovuoobnovení v roce 1867 došlo opět na reformní snahy o omezení vlivu církve na školství.¹⁷ Zákonem č. 48/1868 ř. z. bylo působení církví ve školství omezeno pouze na výuku náboženství a dozor nad ní; katolické církvi patřil dohled nad výukou katolického náboženství a stejně tak ostatním církvím a náboženským společnostem byl svěřen dohled nad výukou jejich vlastního náboženství.¹⁸ Vrchní dozor nad školstvím získaly státní orgány. Školy, na jejichž zřízení nebo provozu se podílel stát, byly zpřístupněny všem občanům bez ohledu na vyznání a pro církevní školy, které se chtěly stát školami veřejnými, byly zákonem stanoveny podmínky.¹⁹ Pro židovské žáky byla náboženská výuka také zajištěna v rámci škol, a to prostřednictvím státem schváleného rabína. U žáků evangelického vyznání, jejichž počet byl nízký, zajišťovali náboženskou výuku zpravidla duchovní na farách a škola o jejím absolvování vyžadovala potvrzení.²⁰

V červenci 1870 došlo tzv. Beustovou depeší ze strany Rakouska-Uherska k vypovězení konkordátu. Jako záminka bylo využito vyhlášení dogmatu o papežské neomylnosti Prvním vatikánským ekumenickým koncilem a vypovídající stranou tvrzená změna smluvního protějšku. Do vnitrostátního práva byla tato skutečnost promítnuta zákonem č. 50/1874 ř. z.²¹ Pro státem do této doby neuznané církve byl přelomovým zákon č. 68/1874 ř. z., který zůstal v platnosti až do roku 1949 a který do rakouského právního řádu zavedl nárok církví a náboženských společností – za splnění zákonem stanovených požadavků – na uznání a právní důsledky s tím spojené. Tento zákon byl považován za vrchol náboženské svobody.²²

1. 2 Církev a školství v letech 1918 – 1938

28. října 1918 byl Národním výborem schválen zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného československého státu. Aby byla v nově vzniklém státu zachována stabilita, byly podle jeho ustanovení prozatímne ponechány v platnosti veškeré dosavadní zemské a říšské (celorakouské) zákony a nařízení a byl zachován také úřední aparát. Proto je někdy

¹⁷ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 35.

¹⁸ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 30.

¹⁹ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 35 – 36.

²⁰ Tamtéž, s. 42.

²¹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 31.

²² JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 37 – 38.

tento zákon nazýván jako tzv. „recepční norma“.²³ Právní úprava církevních záležitostí tedy zůstala zachována také; pouze některá ustanovení recipovaných předpisů nebyla, s ohledem na příliš omezující charakter, využívána.²⁴

V § 121 Ústavy z roku 1920 byla zaručena svoboda svědomí a vyznání. Právo soukromého i veřejného výkonu se vztahovalo na všechny obyvatele státu a na jakékoliv vyznání, náboženství nebo víru. Církev a náboženské společnosti se definitivně uvolnily z vlivu státu. Podmínky pro uznávání církví se i nadále řídily říšským zákonem č. 68/1874 ř. z. a státem uznaným církvím a náboženským společnostem byl přiznán veřejnoprávní charakter, který jim na rozdíl od církví a náboženských společností státem neuznaných umožňoval výuku náboženství na veřejných školách.²⁵

Vrchní dozor nad školstvím příslušel podle ústavní listiny státní správě a zákonem č. 292/1920 Sb. z. a n., jímž se upravovala správa školství, byl svěřen nově zřízenému Ministerstvu školství a národní osvěty. Církev byly malým školským č. 226/1922 Sb. z. a n. pověřeny pouze výukou náboženství a dozorem nad ní; vrchní dozor státu byl však nadřazen i jim. Tento zákon také zařadil na školách nižšího stupně náboženství mezi povinné předměty; účasti na výuce náboženství ale zároveň zprostil žáky bez vyznání či žáky vyznání státem neuznaného.²⁶ Na středních školách byla pak povinná výuka náboženství značně omezena. Pro studenty bez vyznání či vyznání státem neuznaného platila obdobná pravidla jako ve školách nižších.²⁷

1. 3 Církev a školství v letech 1938 – 1948

Po obsazení Československa a následném vyhlášení protektorátu Čechy a Morava zaujali nacističtí okupanti vůči vzdělanosti likvidační postoj. Zasaženo bylo školství státní, soukromé i církevní. Byl omezen počet studujících na středních školách a vyučované předměty se přizpůsobovaly říšskoněmeckým potřebám a ideologii. Odstraněna byla nepohodlná fakta dějepisná, zeměpisná, literární a naopak velmi významné místo ve výuce získal německý jazyk.²⁸

²³ MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 319 – 320.

²⁴ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 35.

²⁵ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 42 – 43.

²⁶ Tamtéž, s. 45.

²⁷ Tamtéž, s. 47.

²⁸ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 43 – 45.

Během školního roku 1939/1940 byla na základě norimberských rasových zákonů výrazně omezena účast židovských žáků na školní výuce. Likvidace veřejného vzdělávání židovských dětí i následných pokusů o vzdělávání soukromé byla jedním z prvních kroků tzv. „konečného řešení židovské otázky“.²⁹ Toto období židovské obce tragicky poznamenalo a k jejich poválečné obnově došlo již jen v rozsahu odpovídajícím mizivému počtu přeživších a v českých zemích setrvávajících členů.³⁰ Avšak odtržení českého pohraničí v průběhu okupace a následné poválečné násilné vysídlení německého obyvatelstva výrazně narušilo a oslabilo také katolické a evangelické církevní struktury.³¹

Období let 1945 – 1948 přineslo rozsáhlé obnovování celého českého školství, církevní školy nevyjímaje. Obnova probíhala na celém území včetně pohraničních oblastí. Rámec této obnovy stanovil tzv. Košický vládní program vyhlášený dne 5. dubna 1945. Měly být uzavřeny všechny německé školy a školství mělo být očištěno od osob, které aktivně spolupracovaly s okupanty. Studentům, kterých se dotklo uzavírání škol nacisty, mělo být umožněno urychlené dostudování. Vzdělání se mělo dostat co nejširším vrstvám obyvatelstva a mělo být vedeno ve výrazně slovanském duchu.³²

1. 4 Církev a školství v letech 1948 – 1989

25. února 1948 provedli komunisté za podpory lidových milic puč. Zásahy proti ústavě a právnímu řádu zahájily 40 let trvající diktaturu potlačující vůli jednotlivce.³³ Protináboženský přístup komunistů byl předurčen jejich učením, které považuje náboženství za „opium lidstva“.³⁴

Ústava, jejíž přípravy byly zahájeny ještě před tímto převratem a která byla 9. května 1948 přijata Ústavodárným národním shromážděním pod č. 150/1948, svým obsahem ještě nezapřela vliv klasických demokratických ústav. Obsahovala i vágní proklamaci svobody vyznání a svědomí.³⁵ Postup státu vůči výuce náboženství byl i díky přetrvávajícímu pozitivnímu názoru většiny obyvatelstva zpočátku opatrný. Zákon č. 95/1948 Sb., o základní úpravě jednotného školství ze dne 21. dubna 1948 stanovil školám povinnost starat se

²⁹ Tamtéž, s. 47.

³⁰ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 40 – 41.

³¹ Tamtéž, s. 39.

³² HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 47 – 48.

³³ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 47.

³⁴ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Církev a náboženské společnosti po únoru 1948. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 60.

³⁵ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 42 – 43.

o náboženskou výchovu žáků a dozor svěřil orgánům církví a náboženských společností; právo vrchního dozoru bylo však svěřeno ministerstvu školství a osvěty.³⁶ K ustanovení § 4 odst. 1 tohoto zákona, který výslovně stanovil, že „školy jsou učiliště státní“ a který tak předznamenával zánik soukromých i církevních škol v českých zemích, přidával odstavce 2 příslib dodatečné zvláštní zákonné úpravy výjimek pro stávající vlastníky škol. Zestátnění církevních škol tak pod vlivem tohoto příslibu probíhalo postupně.³⁷ Rušení církevních škol souviselo s pronikáním komunistické propagandy do oblasti vzdělávání.³⁸

Ke státním represím v podobě dozoru nad katolickou církví byl využit dosud platný zákon č. 50/1874 ř. z., o vnějších poměrech Církve katolické, který pro svůj svobodu omezující charakter nebyl po roce 1918 využíván.³⁹ Řeckokatolická církev byla zrušena a násilně začleněna do sovětskými bezpečnostními složkami ovládané církve pravoslavné. Problémy se nevyhnuly ani v nedávné době kruté zkoušeným židům a stejně tak ani evangelické církvi a církvi československé, přestože je komunistické vedení považovalo za „pokrokovější“ a loajálnější.⁴⁰ Proti církvím bylo využito také prostředků trestního práva a pozemková reforma zbavila církev i vlastního ekonomického zajištění. Zřízení Státního úřadu pro věci církevní zákonem č. 217/1949 Sb., který patřil mezi tzv. „církevní zákony“, znamenalo přísný státní dozor nad církvemi a náboženskými společnostmi včetně škol všeho druhu a výuky náboženství. Navštěvování náboženské výuky a vztah k náboženské otázce se stali předmětem prověrek a důvodem k šikaně ze strany režimu.⁴¹ Počátkem 50. let se perzekuce dotkla také klášterů. Řeholníci a zejména řeholní sestry byli nuceni opustit činnosti, které dosud vykonávali (mj. také činnost školská), a nastoupit na nucené práce.⁴²

Nový školský zákon č. 31/1953 Sb., o školské soustavě a vzdělávání učitelů ze dne 24. dubna 1953 již výuku náboženství nijak neupravoval a stejně tomu bylo i u následujících školských zákonů z let 1960 a 1984.⁴³ Jasně tak byla vyjádřena vůle odstranit i výuku

³⁶ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 47 – 50.

³⁷ HORÁK, Záboj. Právní úprava výuky náboženství v českých zemích v letech 1948 – 1989. *Revue církevního práva*, 2010, roč. 16, č. 3, s. 201.

³⁸ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Církev a náboženské společnosti po únoru 1948. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 61.

³⁹ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 48.

⁴⁰ NEDVĚDICKÝ, Kamil. Církev a náboženské společnosti po únoru 1948. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 66 – 68.

⁴¹ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 48 – 51.

⁴² TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 49.

⁴³ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 49.

náboženství, a to nejen z výuky povinné, ale z klasifikované výuky vůbec.⁴⁴ Ústava č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 již prohlašovala vítězství socialismu a vedoucí úlohu Komunistické strany Československa. Formálně zaručovala svobodu vyznání a provádění náboženských úkonů, která však nesměla být v rozporu se zákonem a s plněním občanských povinností ze zákona plynoucích.⁴⁵ Pro oblast výchovy a výuky výslovně požadovala jejich vedení v duchu marxismu-leninismu.⁴⁶

Reformně obsazené ministerstvo kultury a informací, na které přešla agenda Státního úřadu pro věci církevní po jeho zrušení v roce 1956, začalo na jaře roku 1968 činit kroky k nové právní úpravě výuky náboženství. Výsledkem byl Výnos Ministerstva kultury a informací o vyučování náboženství žáků škol I. cyklu z 22. října 1968, kterým byla pro žáky druhého až devátého ročníku opětovně rozšířena výuka náboženství. Její organizace byla svěřena církvím a náboženským společnostem v jejich vlastních prostorách a orgány státní správy nebyly oprávněny do ní po obsahové stránce nijak zasahovat. Pokud to jejich vlastní podmínky nedovolovaly, mohly církve a náboženské společnosti požádat o bezplatné poskytnutí školních prostor místní národní výbor; vzhledem ke zvýšenému zájmu o výuku náboženství byla výuka v prostorách školy častým jevem.⁴⁷ Tento stav však netrval dlouho; pookupační normalizace se dotkla i výuky náboženství. Směrnice pro výuku náboženství přihlášených žáků základních devítiletých škol ze dne 30. července 1971 omezila výuku pouze pro žáky druhého až sedmého ročníku a přesunula ji výhradně do škol tak, aby byla státem lépe kontrolovatelná.⁴⁸

1. 5 Církev a školství po roce 1989

Události listopadu 1989 znamenaly konec komunistické diktatury. Ještě v prosinci pak došlo novelizací trestního zákoníku k vypuštění některých proticírkevních skutkových podstat.⁴⁹

Záruku svobody náboženského vyznání a jeho projevu, stejně jako nezávislost správy církví a náboženských společností a náboženské výuky poskytla na ústavní úrovni Listina

⁴⁴ HORÁK, Zábaj. Právní úprava výuky náboženství v českých zemích v letech 1948 – 1989. *Revue církevního práva*, 2010, roč. 16, č. 3, s. 209.

⁴⁵ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 49.

⁴⁶ HORÁK, Zábaj. Právní úprava výuky náboženství v českých zemích v letech 1948 – 1989. *Revue církevního práva*, 2010, roč. 16, č. 3, s. 210.

⁴⁷ Tamtéž, s. 210 – 212.

⁴⁸ Tamtéž, s. 216.

⁴⁹ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 52.

základních práv a svobod, vyhlášená dne 9. ledna 1991 jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb.⁵⁰ Poprvé lze v českých zemích hovořit o jakési odluce státu a církvi, a to v přátelské a umírněné formě.⁵¹ Navazující zákonnou úpravou byl zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, který potvrzoval právo svobodného projevu náboženství nebo víry, a to ve formě samostatné i kolektivní. Stanovoval také podmínky registrace církví a náboženských společností, která podmiňovala jejich uznání státem.⁵²

Z Ústavy z roku 1960 byla nejprve ústavním zákonem č. 135/1989 Sb. vypuštěna úprava vedoucí úlohy Komunistické strany Československa. Školství se týkala další novela provedená ústavním zákonem č. 161/1990 Sb. ze dne 3. května 1990, která v úpravě práva na vzdělání užila poprvé v porevolučním právním řádu pojem soukromých a církevních škol.⁵³

V návaznosti na tuto změnu prošel novelizací také školský zákon č. 29/1984, do kterého byla zákonem č. 171/1990 Sb. vložena samostatná část upravující soukromé a církevní školy.⁵⁴ Byla do něj také znovu zařazena úprava umožňující náboženskou výchovu na základních i středních školách.⁵⁵

Pro obnovení církevních škol byla zásadní otázka prostor, ve kterých by bylo možné školy zřizovat. Ty církvím zajistily dva restituční zákony o navrácení klášterů, a sice zákon č. 298/1990 Sb., kterým došlo k navrácení 57 českých klášterů, a zákon č. 338/1991 Sb., který byl novelizací předchozího a na jehož základě došlo k navrácení dalších 113 klášterních objektů na českém území.⁵⁶

Za přispění předchozí mnohaleté tajné „podzemní“ činnosti křesťanů různých vyznání začaly v praxi církevní školy vznikat a fungovat velmi brzy; první z nich se zapojily již do školního roku 1990/1991.⁵⁷

Současnou právní úpravu týkající se církví a školství reprezentují zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších

⁵⁰ Tamtéž, s. 52 – 53.

Více k Listině v kapitole o platném českém právu.

⁵¹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 53.

⁵² JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 53.

⁵³ HORÁK, Záboj. Obnovení církevních škol v českých zemích v letech 1990 – 1991. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 2, s. 105 – 107.

⁵⁴ Tamtéž, s. 107 – 108.

⁵⁵ JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 53 – 54.

⁵⁶ HORÁK, Záboj. Obnovení církevních škol v českých zemích v letech 1990 – 1991. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 2, s. 103 – 105.

⁵⁷ Tamtéž, s. 98.

předpisů, a zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.⁵⁸

⁵⁸ Více k těmto zákonům v kapitole o platném českém právu.

2. Církevní školy v platném kanonickém právu

Kanonickým právem, někdy označovaným také jako církevní právo kanonické, se rozumí právo katolické církve.⁵⁹ Katolická církev se organizačně člení na církev západního obřadu (označovanou také jako církev latinská či římskokatolická) a na církve východní (neboli také sjednocené či církve orientálního ritu). Toto členění se projevuje také v rozdělení obecných (celocírkevních) právních předpisů.⁶⁰

2.1 Kodex kanonického práva

Kodex kanonického práva (latinsky Codex Iuris Canonici, běžně označován jako CIC 1983) z roku 1983 byl vyhlášen 25. ledna 1983 konstitucí papeže Jana Pavla II. „Sacrae disciplinae leges“ s účinností k 27. listopadu 1983 a nahradil tak předcházející kodex z roku 1917. Překlad latinské verze do češtiny byl Českou biskupskou konferencí schválen k 8. prosinci 1993.⁶¹ Jde o pramen celocírkevního práva západní církve.⁶² Podle údajů sčítání lidu z roku 2011 jde o závazný pramen práva pro asi 1 082 463 osob v České republice hlásících se k tomuto vyznání, tedy pro asi 10,4 % obyvatelstva.⁶³

Kodex kanonického práva je členěn do 7 knih, 1752 kánonů a některé kánony jsou dále členěny na paragrafy a odstavce.⁶⁴ Úprava škol je zařazena v Knize III „Učitelství úřad církve; ta se dále dělí na stati, z nichž jednou je i Stat' III „Katolická výchova“; konečně Hlava 1 této statě nese název „Školy“. Celá tato úprava je výrazně ovlivněna zásadami Deklarace o křesťanské výchově (latinsky Gravissimum Educationis).⁶⁵

⁵⁹ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Slovník církevního práva*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 35.

⁶⁰ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 64 – 66.

⁶¹ TRETERA, Jiří Rajmund. Novodobé předpisy kanonického práva a jejich překlady. *Revue církevního práva*, 1995, roč. 1, č. 2, s. 83 – 85.

Schválený překlad byl vydán jako *Kodex kanonického práva*. 1. vydání. Praha: ZVON, 1994. 814 s.

⁶² HORÁK, Záboj. *Církve a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 87.

⁶³ *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011* [online]. [Cit. 8. března 2015]. Dostupné na <<https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>>.

⁶⁴ TRETERA, Jiří Rajmund. Novodobé předpisy kanonického práva a jejich překlady. *Revue církevního práva*, 1995, roč. 1, č. 2, s. 83.

⁶⁵ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 564 (Book III, Title III CIC).

Deklarace II. Vatikánského koncilu o křesťanské výchově ze dne 28. října 1965 byla reakcí na rostoucí význam výchovy a vzdělávání a jejich vliv na celkový pokrok společnosti. Snaha o jejich rozvoj se odrazila v nejrůznějších veřejných dokumentech zaručujících lidská práva. Zvyšoval se počet žáků i škol, školy a samotné výchovné a vyučovací metody se zdokonalovaly. Vzdělání mělo být přístupno všem, nicméně velkému počtu lidí se ho stále nedostávala, a pokud ano, tak bez patřičné hodnotové náplně. Protože úkolem církve je také péče o pozemský život člověka, vyhlásila v tomto dokumentu základní zásady pro, zejména školní, křesťanskou výchovu.

2. 1. 1 Katolická výchova

Základem kodexové úpravy zaměřené na školství jsou 3 úvodní kánony 793 – 795 CIC o katolické výchově, které stanovují základní principy této úpravy. Jejím výrazným prvkem, vyjádřeným doslovně symbolicky prvním slovem prvního z těchto kánonů, je role rodičů v tomto procesu. Pojetí výchovy především jako povinnosti i práva rodičů (a osob s obdobných právním postavením – např. adoptivních rodičů, pěstounů) v kánonu 793 § 1 CIC vychází z přirozenoprávního pojetí odvozeného od skutečnosti, že rodiče jsou těmi, kdo vůbec dává dítěti život. S tím souvisí i další stanovená povinnost a oprávnění rodičů, kterými je volba vhodných prostředků a zařízení k zajištění katolické výchovy dětí. Její význam a naplnění závisí na tom, jaké možnosti výběru jsou rodičům dítěte, i s ohledem na jejich ekonomickou a sociální situaci, dostupné. Pomocná role je ustanovením kánonu 793 § 2 CIC svěřena státu. Jeho úkolem by zde mělo být především uznání výše uvedených práv rodičů a umožnění jejich výkonu bez kladení nepřiměřených požadavků. Svou vlastní povinnost a právo na výchovu pak církev v kánonu 794 § 1 CIC odvozuje z nadpřirozeného odkazu, kterým je její poslání pomáhat lidem v hledání cesty ke Kristu a k plnému rozvinutí křesťanského života, které jí bylo svěřeno Bohem. Toto pojetí vychází z GE 3, avšak zcela pomíjí v něm dále zmiňovaný argument, a sice ten, že církev je schopna poskytovat výchovu stejně tak, jako každé jiné lidské společenství. Tento argument může mít přitom svůj význam zejména v kontextu vztahů se světskou mocí.⁶⁶

Hodnotovým prvkem kodexové úpravy katolické výchovy je ustanovení kánonu 795 CIC. To stanoví, že *„Pravá výchova musí mít za cíl utváření celé osoby člověka, se zaměřením na jeho poslední cíl a zároveň na společný prospěch společnosti; (...) tak, aby mohli harmonicky rozvíjet své tělesné, mravní a rozumové vlohy, aby získali dokonalejší smysl pro odpovědnost a pro správné užívání svobody (...).“* Zahrnuje tedy jak prvky zaměřené na osobnost a vývoj, tak také prvky zaměřené na společnost a celostnost.⁶⁷

2. 1. 2 Školy

Úpravě škol se v tomto dokumentu věnují ustanovení kánonů 796 – 806 CIC. Školy patří k jednomu z nejvýznamnějších prostředků výchovy. Orientují se především na rozvoj

Viz *Deklarace o křesťanské výchově* [online]. [8. března 2015]. Dostupné na <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html>

⁶⁶ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 564 – 565 (canon 794 CIC).

⁶⁷ Tamtéž, s. 565 – 566 (canon 795 CIC).

intelektuálních schopností dětí, ale rozvíjí i jejich schopnosti a vnímání hodnot a připravují jim kvalitní základ pro další profesní život a mezilidské vztahy. Zásadní postavení škol ve výchově vyjadřuje ustanovení kánonu § 796 § 1 CIC, které je považuje za hlavní pomoc rodičům, nositelům primárních výchovných povinností a práv. Aby tato pomoc dobře fungovala, nabádá druhý odstavec téhož kánonu rodiče i učitele škol k oboustranné spolupráci a vzájemnému respektu v plnění výchovných úkolů.⁶⁸

Požadavek na svobodnou volbu rodičů při výběru školy pro své děti vyjádřený v kánonu 797 CIC plyne z postavení rodičů při výchově dětí. Pokud mají mít rodiče při výchově dětí nejvýznamnější postavení, musí jim být dána také možnost svobodné volby při výběru školy jako dalšího výchovného prostředku.⁶⁹ Apeluje se zde na aktivní roli věřících při prosazování uznání a ochrany tohoto práva a poskytování hmotných prostředků na jeho realizaci ze strany státní moci. Finanční prostředky poskytované státem na oblast výchovy by měly být rozdělovány tak, aby rodiče, kteří se rozhodnou vykonávat své právo na výběr nejvhodnější školy pro své děti v souladu se svým náboženským přesvědčením, nepocíťovali kvůli tomuto ekonomickou újmu.⁷⁰ Tento požadavek považuji za pochopitelný a adekvátní. Věřící se stejně jako ostatní občané podílí na finančním fungování státu prostřednictvím daní a jiných finančních odvodů a je tedy zcela oprávněné, že za toto své plnění mohou od státu očekávat snahu o zajištění svých potřeb. Pokud pak připustíme, že je zcela obvyklá situace, kdy se školský systém zaměří na zvláštní dovednosti či zájmy žáků, které jsou reflektovány vznikem speciální tříd nebo dokonce škol, například sportovních, výtvarných či matematických, není důvod v tomto kontextu nevnímat také náboženské vyznání jako onen „zájmový prvek“, jehož promítnutí do školského systému jako alternativy může být ze strany věřících požadováno.

Při volbě školy pro své děti by měli rodiče dbát na to, aby šlo o školu, ve které bude náležitě postaráno o jejich katolickou výchovu, pokud je taková škola dostupná. Tento požadavek by měly naplňovat především katolické školy ve smyslu ustanovení kánonu 803 CIC. Nicméně naplnění smyslu ustanovení kánonu 798 CIC nebrání ani volba školy veřejné či soukromé, pokud umožňují, aby se zde dětem dostalo náležité katolické výchovy. Pokud rodiče nemají možnost své děti svěřit vhodné škole, mají povinnost jim náležitou katolickou výchovu zajistit sami. Důvody, pro které není možné zajistit dětem náležitou

⁶⁸ PEKARČÍK, Miloš. *Učiča úloha Církvi: kánonicko-teologická analýza tretej knihy Kódexu kánonického práva*. 1. vydání. Levoča: MTM, 2013, s. 124 - 125.

⁶⁹ Tamtéž, s. 126.

⁷⁰ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 566 (canon 797 CIC).

katolickou výchovu ve škole, mohou být různé – neexistence takových škol, případně jejich velká vzdálenost, vysoké finanční náklady či jazykové, etnické nebo politické překážky. Způsob, jakým rodiče sami katolickou výchovu dětí zajistí, může být různý. Od samotného výchovného působení rodinného prostředí⁷¹ až po pomoc ze strany kněží a biskupů místních náboženských obcí.⁷² Avšak to, aby byly školy zajišťující náležitou katolickou výchovu k dispozici, svěřuje CIC v kánonu 802 § 1 do odpovědnosti diecéznímu biskupovi. Ten by se tedy měl, pokud nejsou takové školy k dispozici, postarat o jejich založení.

Kánon 800 CIC opravňuje církev ke zřizování a provozování škol kteréhokoliv stupně (od mateřských po vysoké), druhu (obecné, odborné či technické) i oboru (např. náboženství, teologie, humanitní vědy, přírodní vědy, zemědělství).⁷³ Zakládat a provozovat školy mohou na základě kánonu 801 CIC také řeholní společnosti, které mají výchovné poslání; zde je však podmínkou souhlas diecézního biskupa. Možnost a rozsah realizace práva na zřizování a provozování škol je však v praxi vždy otázkou vztahu církve a konkrétního státu.⁷⁴ Při zřizování škol by pak církev měla dobře zvažovat aktuální potřeby a podmínky v místě a čase a stupeň, druh a případně také obory zřizované školy jim přizpůsobit.⁷⁵ Úkol vyhodnotit aktuální nedostatek a prospěšnost je ustanovením kánonu 802 § 2 CIC svěřen diecéznímu biskupovi. Podle svých možností by věřící měli při zřizování a provozu těchto škol poskytovat svou podporu a pomoc. Tato výzva kánonu 800 § 2 CIC je přitom směřována ke všem věřícím; nejen k rodičům, jejichž děti tyto školy navštěvují. Není přitom vyžadován finanční charakter takové podpory, ale může se jednat o podporu jakéhokoliv druhu, například podporu morální.⁷⁶

Aby mohla být škola považována za školu katolickou, musí splnit kritérium kánonu 803 § 1 CIC, který stanoví, že takovou školu musí řídit příslušný církevní představený nebo veřejná právnická osoba církevní⁷⁷ anebo musí školu za katolickou písemně uznat církevní

⁷¹ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 566 (canon 798 CIC).

⁷² PEKARČÍK, Miloš. *Učiaci úloha Cirkvi: kánonicko-teologická analýza tretej knihy Kódexu kánonického práva*. 1. vydání. Levoča: MTM, 2013, s. 128.

⁷³ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 567 (canon 800 CIC).

⁷⁴ HRDINA, Antonín. *Kánonické právo*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 264.

⁷⁵ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 567 (canon 800 CIC).

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Veřejné právnické osoby upravuje kánon 116 § 1 CIC jako „(...) soubory osob nebo věcí, které ustavuje příslušný církevní představený, aby v mezích jim stanovených účelů jménem církve podle ustanovení práva plnily sobě svěřený vlastní úkol z oblasti veřejného prospěchu (...)“.

představený. Předností takto zvoleného kritéria je jeho jednoduchá ověřitelnost. Toto čistě formální kritérium je dále § 2 téhož kánonu doplněno požadavky obsahovými a hodnotovými. Vzdělání a výchova se v katolické škole by se měli zakládat na zásadách katolického učení a učitelé by měli skýtat záruku správné nauky a morální bezúhonnosti. Spíše než o právní požadavky či kritéria jde v tomto případě o oprávněná očekávání vlastností katolické školy.⁷⁸ Konkrétní požadavky pro vedení katolických škol pak určuje Kongregace pro katolickou výchovu.⁷⁹ Pokud chce škola také nést pojmenování „katolická škola“, je nutné, aby k tomu podle ustanovení kánonu 803 § 3 CIC získala souhlas příslušného církevního představeného. Takovou oprávněnou autoritou je nejen Svatý stolec a diecézní biskup, ale také další místní ordináři a dokonce i další osoby, na které může být tato pravomoc ve smyslu ustanovení kánonu 137 CIC delegována.⁸⁰ Katolická škola ve smyslu kánonu § 803 CIC nemá být pro veřejné či jiné školy konkurencí. Má jít především o místo, které pro děti věřících zajistí celkové formování osobnosti včetně náboženského a duchovního rozměru a přispěje tak k budování spravedlivé a uspořádané společnosti.⁸¹

Právo dozoru nad školami katolickými i školami založenými nebo provozovanými řeholními společnostmi přísluší dle ustanovení kánonu 806 § 1 diecéznímu biskupovi, na jehož území se tyto školy nachází. Nic však nebrání tomu, aby toto právo vykonával prostřednictvím delegace jiného biskupa. Toto ustanovení se vztahuje, vzhledem ke speciální úpravě institucí vyššího vzdělávání v následujících částech CIC, pouze na školy základní, střední a popřípadě vyšší odborné. Rozsah stanoveného práva není kánonem nijak vymezen.

Příslušnou církevní autoritou je zde Svatý stolec nebo diecézní biskup.

Viz CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 568 (canon 803 CIC).

⁷⁸ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 568 (canon 803 CIC).

⁷⁹ PEKARČÍK, Miloš. *Učiča úloha Církvi: kánonicko-teologická analýza tretej knihy Kódexu kánonického práva*. 1. vydání. Levoča: MTM, 2013, s. 131.

Kongregace pro katolickou výchovu existuje v různých podobách již od roku 1588. V čele stojí prefekt, tajemník a asistent tajemníka, členy tvoří 31 kardinálů, arcibiskupů a biskupů, 25 zaměstnanců a 31 konzultantů. Kromě všech škol s vazbami na církev se zaměřuje také na vzdělávací ústavy, univerzity a jiné subjekty vyššího školství s vazbami na církev a na kněžské semináře.

Oddělení pro katolické školství mj. spolupracuje na společných projektech s organizacemi papežského stolce, prostřednictvím biskupů a papežských vyslanců v zahraničí porovnává a sbližuje úroveň vzdělávání v různých zemích a s nadnárodními a národními katolickými institucemi řeší otázky katolického školství.

Kongregace pro katolickou výchovu [online]. [Cit. 9. března 2015]. Dostupné na <<http://skolstvi.cirkev.cz/Dokumenty/Kongregace-pro-katolickou-vychovu>>.

⁸⁰ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 568 (canon 803 CIC).

⁸¹ PEKARČÍK, Miloš. *Učiča úloha Církvi: kánonicko-teologická analýza tretej knihy Kódexu kánonického práva*. 1. vydání. Levoča: MTM, 2013, s. 130.

Bude se však pohybovat v kontextu a mezích odpovědnosti diecézního biskupa za kvalitu katolické výchovy v jeho diecézi a zaměřovat se na faktory, které ji nejvíce ovlivňují.⁸² Na vysokou vědeckou úroveň vzdělání poskytovaného v katolických školách dohlíží za dozoru místního ordináře také ředitelé.⁸³

Diecézní biskup může k úpravě obecného pořádku na katolických školách i školách založených nebo provozovaných řeholními společnostmi vydávat předpisy. U škol řeholních společností však musí být zachována samostatnost jejich vnitřního vedení.⁸⁴ Spíše než o podrobnou úpravu by mělo jít o obecné pokyny, a protože jde spíše o méně formální druh legislativní tvorby, může být opět vykonávána prostřednictvím delegace. Proces tvorby takových předpisů je záležitostí, u které se dobře uplatňuje princip sdílené odpovědnosti a kolektivního rozhodování a přijetí každého takového předpisu by měla předcházet důkladná a otevřená diskuze.⁸⁵

2. 2 Kodex kánonů východních církví

Kodex kánonů východních církví (latinsky Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, ve zkratce CCEO) byl vyhlášen 25. 10. 1990 konstitucí papeže Jana Pavla II. „Sacri Canones“⁸⁶ s účinností k 1. 10. 1991. Jde o pramen práva východní katolické církve.⁸⁷ Přestože je dostupný i překlad z latiny do češtiny, pro své studium jsem využila překlad do slovenštiny, schválený prešovským diecézním biskupem.⁸⁸

Kodex kánonů východních církví se člení, na rozdíl od Knih v Kodexu kanonického práva, do 30 titulů či statí,⁸⁹ 1546 kánonů a některé kánony se dále dělí do jednotlivých paragrafů. Úprava škol je zařazena do části XV. „Učitelská služba“, její Hlavy III. „Katolická výchova“ a Článku I. „O katolických školách“.

⁸² CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 569 – 570 (canon 806 CIC).

⁸³ Kánon 806 § 2 CIC

⁸⁴ Kánon 806 § 1 CIC

⁸⁵ CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary*. 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985, s. 570 (canon 806 CIC).

⁸⁶ SLIVONĚ, Jozef. Učenie katolickej cirkvi o práve a povinnosti rodičov vychovávať svoje deti. In MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed). *Náboženské vyznanie rodičov a nejlepší záujem dieťaťa*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 150.

⁸⁷ TRETERA, Jiří Rajmund. Novodobé předpisy kanonického práva a jejich překlady. *Revue církevního práva*, 1995, roč. 1, č. 2, s. 86.

⁸⁸ *Zákonník východných katolíckych cirkví* [online]. [Cit. 9. března 2015]. Dostupné na <www.culture.gov.sk/extdoc/3029/GKC_CCEO>.

⁸⁹ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 61.

Úprava výchovy a škol v Kodexu kánonů východních církví je obsahově totožná s úpravou výchovy a škol v Kodexu kanonického práva, která je popsána v předchozí podkapitole 2. 1. S ohledem na tuto skutečnost nepovažuji za nutné se úpravě obsažené v Kodexu kánonů východních církví dále věnovat a odkazuji na výklad o právní úpravě v CIC.

3. Církevní školy v platném českém právu

Soubor právních předpisů, které upravují poměr státu a církví, se nazývá konfesní právo; někdy je označováno také jako státní církevní právo.⁹⁰ České konfesní právo obsahuje právní předpisy českého i mezinárodního práva, které upravují jednak oprávnění jednotlivce vyznávat náboženskou víru sám anebo společně s jinými, jednak právní postavení církví a náboženských společností jako celků; jde tedy o právní normy, které zajišťují náboženskou svobodu jednotlivce i náboženskou svobodu institucionální.⁹¹ Pro účely rozboru právních předpisů z hlediska postavení církevních škol se bude jednat zejména o druhé jmenované, tedy právní předpisy upravující náboženskou svobodu institucionální.

3.1 Ústavní základy a mezinárodní kontext

3.1.1. Listina základních práv a svobod

Listina základních práv a svobod byla nejprve přijata a vyhlášena v roce 1991 Federálním shromážděním ČSFR. V souvislosti s rozdělením federativního státu k 1. lednu 1993 a přijetím nové Ústavy ČR musela být Listina 16. prosince 1992 znovu vyhlášena předsednictvem ČNR ve formě zvláštního Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky,⁹² které nabylo účinnosti 1. ledna 1993.

Pro problematiku postavení církevního školství v českém právu je v první řadě důležité vymezení základního rámce náboženské svobody v České republice. Dvojicí ustanovení, která se zabývají náboženskou svobodou, jsou články 15 odst. 1 a 16 Listiny, které jsou Listinou zařazeny přímo mezi základní lidská práva a svobody.

Článek 15 odst. 1 Listiny, který stanoví, že „*Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena*“ tvoří obecnou záruku svobody náboženského vyznání, tedy především vnitřní složky svobody náboženství (tzv. forum internum).⁹³

⁹⁰ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 57

⁹¹ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církve v právních dějinách. Zákon o církvích a náboženských společnostech a rozvoj českého konfesního práva na počátku 21. století*. In MALÝ, Karel, TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové jevy v právu na počátku 21. století. I. Historické impulzy rozvoje práva*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009, s. 230.

⁹² FILIP, Jan. K některým legislativním otázkám přijetí Listiny základních práv a svobod (20. výročí). *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. 18, č. 4, s. 318 – 320.

⁹³ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církve a náboženské společnosti – správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 20.

Článek 16 Listiny navazuje na článek 15 Listiny úpravou vnější složky svobody náboženství (tzv. *forum externum*),⁹⁴ když v odst. 1 stanoví, že „*Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.*“ Právo na nerušený výkon vnějších projevů náboženství nebo víry je zaručeno každému, a to, jak plyne jednak ze znění navazujícího ustanovení odst. 2,⁹⁵ tak i z dikce výše citovaného ustanovení, i ve smyslu kolektivním (korporativním); jeho samostatnými nositelkami mohou tedy být i církve a náboženské společnosti.⁹⁶ Z demonstrativního výčtu možností, které toto ustanovení nabízí, plyne, že ve smyslu tohoto základního práva nejde pouze o chápání svobody projevu ve smyslu svobody slova, ale týká se celé řady dalších činností, které mohou s dodržováním náboženských pravidel souviset. Může jít i o činnosti systematického a dlouhodobého charakteru, nejen o jednotlivé úkony. Jednou z uvedených činností je pak také vyučování, které ve formalizované rovině zahrnuje výuku náboženství na veřejných školách ve smyslu ustanovení odst. 3 článku 16 Listiny,⁹⁷ vzdělávání a výchovu duchovních a také provozování vlastních škol poskytujících všeobecné vzdělání. Tato možnost, tj. možnost provozovat vlastní školy poskytující všeobecné vzdělání, se v právním řádu dále projevuje ve formě tzv. zvláštního práva přiznávaného církvím dle § 7 zákona o církvích a náboženských společnostech.⁹⁸

Církevního školství se týká také ustanovení článku 33 Listiny, který se zabývá právem na vzdělání. V odst. 3 tento článek říká, že „*Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem;...*“. Pod uvedený obecný pojem „jiné školy než státní“ lze podřadit jak školy soukromé, tak školy církevní.⁹⁹ Zde přiznané právo zřizovat takové školy a vyučovat na nich je právem prostým, jehož realizace je podmíněna splněním dalších předpokladů, tedy vydáním prováděcího předpisu ve formě zákona. Nejde tedy již o právo základní, působící bezprostředně.¹⁰⁰

⁹⁴ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církve a náboženské společnosti – správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 20.

⁹⁵ Čl. 16 (2) Církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

⁹⁶ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církve a náboženské společnosti – správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 21.

⁹⁷ (3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

⁹⁸ JÁGER, Petr. In WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 395 – 398 (čl. 16 Listiny).

⁹⁹ BOBEK, Michal. In WAGNEROVÁ a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 684 (čl. 33 Listiny).

¹⁰⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 4. ledna 2010, sp. zn. IV. ÚS 1508/09, část V.

3. 1. 2 Mezinárodní smlouvy

Podle ustanovení článku 10 Ústavy jsou součástí českého právního řádu také vyhlášené mezinárodní smlouvy, s jejichž ratifikací vyslovil souhlas Parlament a jimiž je Česká republika vázána. Jde tedy o normu, kterou je mezinárodní právo inkorporováno¹⁰¹ do práva českého.

K mezinárodním smlouvám, které upravují konfesněprávní problematiku, konkrétně svobodu náboženství a svobodu náboženství projevat, můžeme zařadit tři významné dokumenty. První z nich je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966, který byl pro Československou socialistickou republiku vyhlášen jako Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. Další takovou smlouvou je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, která byla pro ČSFR vyhlášena jako Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. Konečně lze mezi tyto smlouvy zařadit také Úmluvu o právech dítěte z roku 1989, která byla pro ČSFR vyhlášena jako Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.).¹⁰²

Nejstručnější z těchto úprav je ustanovení článku 14 Úmluvy o právech dítěte, které v odstavci prvním hovoří o uznání práva dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství ze strany smluvních států této mezinárodní smlouvy. Svoboda projevu náboženství nebo víry není samostatně jmenována vůbec, ale pouze v odst. 3 tohoto článku v kontextu jejího možného omezení.¹⁰³

Ustanovení článku 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a článku 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod se liší pouze v drobnostech a v zásadě jde o mírně odlišnou formulaci téhož. Formulací jsou také blízké, a po obsahové stránce stanoví totéž, co články 15 odst. 1 a 16 odst. 1 Listiny. Zaručují tedy jednak svobodu myšlení, náboženství a svědomí, a jednak svobodu náboženství nebo víry projevat. Tato práva jsou zde zaručena každému. Svoboda projevu náboženství nebo víry je zde konkretizována obdobným demonstrativním výčtem, který najdeme i v článku 16 Listiny, včetně možnosti vyučování.¹⁰⁴

Pod pojem mezinárodních smluv lze také zařadit tzv. konkordáty, tedy smlouvy uzavřené mezi státem a Svatým stolcem.¹⁰⁵ Taková smlouva o úpravě vzájemných poměrů

¹⁰¹ Tj. převzato, recipováno. Viz GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 119.

¹⁰² TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 62 – 63.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Tamtéž.

byla mezi Českou republikou a Svatým stolcem podepsána v roce 2002, avšak nebyla ratifikována.¹⁰⁶ Nesplňuje tedy podmínky článku 10 Ústavy pro to, aby byla součástí právního řádu České republiky. Pokud však jde o úpravu problematiky církevních škol, obsahuje tato smlouva pouze ustanovení, která deklarují a potvrzují již existující právní stav podle českých právních předpisů. Jedinou výjimku tvoří pojetí církve římskokatolické a řeckokatolické jako dvou součástí téže katolické církve a z něj plynoucí rozdíl v konkordátem přiznané možnosti zřizování církevních škol také církvi řeckokatolické.¹⁰⁷

3. 2 Zákonná úprava

3. 2. 1 Zákon o církvích a náboženských společnostech

Základním konfesněprávním předpisem na zákonné úrovni je zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), který byl přijat 27. listopadu 2001 a účinnosti nabyl dne 7. ledna 2002.

Právo zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu (tj. odkaz na školský zákon) je upraveno v § 7 odst. 1 písm. d) zákona o církvích a náboženských společnostech jako tzv. zvláštní právo registrovaných církví a náboženských společností. Zvláštní práva jsou pojmem novým, který byl do českého právního řádu zaveden tímto zákonem.¹⁰⁸ Jde o pojem, který se nevyskytuje ani v zahraničních právních úpravách.¹⁰⁹ Důvodová zpráva k nim podává

Svatý stolec vystupuje v mezinárodním právu jako reprezentant katolické církve. Jeho suverenita má specifickou povahu založenou na specifickém duchovním poslání. Proto se o ní hovoří jako o duchovní či spirituální suverenitě.

Vystupování Svatého stolce v mezinárodním právu je založeno především na mezinárodním právu zvykovém. NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990 – 2008)*. 1. vydání. Bratislava: Ústav pre vztahy štátu a cirkví, 2010, s. 35.

¹⁰⁶ Česká republika se tak nezařadila mezi jiné postkomunistické země, ve kterých je účinná smlouva upravující vzájemné vztahy se Svatým stolcem. Jako příklad těch, které pro úpravu vzájemných vztahů zvolily konkordát v podobě velké obecné smlouvy, můžeme jmenovat některé německé spolkové země a také Polsko a Lotyšsko. Jinou formu konkordátu, složeného z několika dílčích rovnocenných smluv, zvolilo Chorvatsko a Litva. Podobu základní smlouvy s navazujícími dílčími smlouvami mají smlouvy se Slovenskem, Bosnou a Hercegovinou. Některé země mají se Svatým stolcem uzavřeny pouze jednotlivé malé obecné či dílčí smlouvy. Sem patří Maďarsko, Slovinsko, Kazachstán či Albánie.

Kromě podepsané, avšak neratifikované smlouvy mezi Svatým stolcem a Českou republikou byla připravena i smlouva Svatého stolce s Gruzii a dílčí smlouva Svatého stolce se Slovenskem, ale ani u jedné nedošlo k podpisu.

NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990 – 2008)*. 1. vydání. Bratislava: Ústav pre vztahy štátu a cirkví, 2010, s. 72 – 75.

¹⁰⁷ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 84 – 85.

¹⁰⁸ KŘÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. 1. vydání. Pracha: C. H. Beck, 2011, s. 94 (§ 7 zákona o církvích a náboženských společnostech).

¹⁰⁹ PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 7, s. 711.

toto vysvětlení: „*Stát může umožnit církvím a náboženským společnostem působit i v takových oblastech veřejné sféry, do nichž běžně neumožňuje vstup všem právníckým osobám, ale ve kterých církve a náboženské společnosti, i když nejde o „hlavní“ náboženské činnosti, tradičně v demokratických státech působí. (...) V tomto ustanovení vyjmenovaná práva nejsou právy náboženské svobody, která jsou dána Listinou. Proto jsou označena jako „zvláštní práva“ a mohou je využívat jen ty církve a náboženské společnosti, u nichž lze na základě jejich delší činnosti do značné míry garantovat serióznost v tomto působení, ale též příčinné odborné zázemí pro takovou činnost.*“¹¹⁰ Toto pojetí se však neshoduje s výkladem ustanovení článku 16 odst. 1 Listiny uvedeným v předchozí podkapitole. Pro jednu z Listinou výslovně uvedených forem svobody projevu náboženství a víry, konkrétně formu „vyučování“, zde byla co do obsahu tohoto pojmu dovozena také možnost provozování vlastních škol poskytujících všeobecné vzdělání, tedy právě výše uvedené zvláštní právo podle zákona o církvích a náboženských společnostech. Přibyl tento rozpor vysvětluje tím, že zákonodárce vidí pojetí zvláštních práv pouze z pohledu církví a náboženských společností jako institucí, vůči kterým stát projevuje svou dobrou vůli a formou zvláštních práv jim udílí privilegium působení ve veřejné sféře. V kontextu dalších zákonem vyjmenovaných zvláštních práv, ze kterých uvádí zejména zvláštní práva uvedená v § 7 odst. 1 písm. b) zákona o církvích a náboženských společnostech,¹¹¹ je však dle jeho názoru potřeba všimnout si také člověka a jemu garantovaných základních práv a svobod. Jejich běžný výkon může totiž být ve specifických situacích omezen, ať už z právních (služba v ozbrojených silách, pobyt ve výkonu trestu) či přirozených (pobyt ve zdravotnických nebo pečovatelských zařízeních) důvodů. V těchto případech pak pro zachování garantovaných náboženských svobod vyvstává potřeba právě specifické duchovenské péče.¹¹²

Zvláštní práva, a tedy i právo zřizovat církevní školy podle školského zákona, mohou získat registrované církve a náboženské společnosti za podmínek stanovených zákonem o církvích a náboženských společnostech.¹¹³ Jde tedy o systém dvojstupňový. Samotnou registrací se církev a náboženská společnost stává právníckou osobou.¹¹⁴ Registrace církví a náboženských společností je založena na metodě jejich uznání státem výhradně na základě

¹¹⁰ Sněmovní tisk 919/0. Vládní zákon o církvích a náboženských společnostech: Důvodová zpráva: zvláštní část. K § 7 [online]. [Cit. 3. března 2015]. Dostupné na <www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=919&CT1=0>.

¹¹¹ Zvláštní právo b) pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranná léčba a ochranná výchova.

¹¹² PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 7, s. 713 – 714.

¹¹³ § 7 odst. 1 zákona č. 3/2002, o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁴ § 6 odst. 1 zákona č. 3/2002, o církvích a náboženských společnostech, ve znění pozdějších předpisů.

splnění podmínek stanovených § 10 zákona o církvích a náboženských společnostech.¹¹⁵ To se však na základě přechodného ustanovení § 28 odst. 1 tohoto zákona netýká církví a náboženských společností, které vyvíjely ke dni nabytí účinnosti zákona o církvích a náboženských společnostech svou činnost jako registrované ze zákona a které se na základě uvedeného ustanovení považují za registrované podle zákona č. 3/2002 Sb. Celkem se toto opatření týkalo 21 církví uvedených v příloze k zákonu o církvích a náboženských společnostech.

Podmínky pro přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv upravuje § 11 zákona o církvích a náboženských společnostech. Registrovaná církev nebo náboženská společnost musí:

- ke dni podání návrhu splnit dobu nepřetržitě registrace nejméně 10 let,
- po dobu 10 let před podáním návrhu zveřejňovat každoročně výroční zprávu o činnosti za kalendářní rok,
- plnit řádně závazky vůči státu a třetím osobám,
- prokázat doložením originálů podpisů zletilých občanů České republiky nebo cizinců s trvalým pobytem v České republice, že se k ní hlásí nejméně 1 ‰ obyvatel České republiky podle posledního sčítání lidu.

Ke stanovení těchto podmínek důvodová zpráva uvádí, že je potřeba, aby u poskytování veřejných služeb byla garantována potřebná úroveň. K tomu je potřeba, aby církve a náboženské společnosti, které je zajišťují, měly jednak potřebné odborné zázemí a dlouhodobou tradici v takových činnostech, a jednak aby svým dosavadním fungováním v České republice prokázaly pro výkon těchto činností, za které stát přebírá zvýšenou odpovědnost, svou připravenost a důvěryhodnost.¹¹⁶ Stejně jako registrace církví a náboženských společností zůstal také rozsah oprávnění k výkonu zvláštních práv u církví a náboženských společností zachován v tom rozsahu, v jakém jej měly ke dni nabytí účinnosti zákona č. 3/2002 Sb.¹¹⁷ Z církví a náboženských společností nově registrovaných od účinnosti

¹¹⁵ *Sněmovní tisk 919/0. Vládní zákon o církvích a náboženských společnostech: Důvodová zpráva: obecná část. II. Odůvodnění hlavních principů navrhované právní úpravy* [online]. [Cit. 3. března 2015]. Dostupné na www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=919&CT1=0.

¹¹⁶ Tamtéž

¹¹⁷ Jako nepřesné se zde jeví tvrzení Příbyla, že tato záruka dosavadního výkonu se týkala všech 21 církví uvedených v příloze zákona o církvích a náboženských společnostech. Viz PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 7, s. 711 – 712.

Nesrovnalost vysvětluje Tretera, podle nějž je na vině rozdíl mezi dikcí samotného ustanovení a jeho důvodovou zprávou. Zatímco ustanovení samotné hovoří o oprávnění, které církve a náboženské společnosti „mají“, důvodová zpráva použila pojem práv, která církve a náboženské společnosti „vykonávají“. Důvodová zpráva tedy vyslovila právní názor, že církve a náboženské společnosti, které určité právo sice měly, ale fakticky jej

zákona o církvích a náboženských společnostech nezískala oprávnění k výkonu zvláštních práv zatím žádná.¹¹⁸ K výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy má v současné době oprávnění:

- Apoštolská církev,
- Bratrská jednota baptistů,
- Církev adventistů sedmého dne,
- Církev bratrská,
- Církev československá husitská,
- Církev římskokatolická,
- Českobratrská církev evangelická,
- Federace židovských obcí v České republice,
- Jednota bratrská,
- Náboženská společnost českých unitářů.¹¹⁹

Samotný výkon zvláštních práv, a tedy i práva zřizovat církevní školy, je pojmem odlišným a jeho úprava je obsažena ve zvláštních právních předpisech.¹²⁰

3. 2. 2 Školský zákon

Právní úprava školství v České republice je obsažena v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), který byl přijat 24. září 2004 a účinnosti nabyl k 1. lednu 2005.

Základem pro fungování církevních škol je ustanovení § 8 odst. 6 školského zákona, které je společné pro školy církví a náboženských společností i pro školy ostatních právnických a fyzických osob, tj. školy soukromé. Toto ustanovení umožňuje církvím a náboženským společnostem, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy podle § 7 odst. 1 písm. d) zákona o církvích a náboženských společnostech, zřizovat školy ve formě školských právnických osob nebo právnických osob podle zvláštních právních předpisů, jejichž předmětem činnosti je poskytování vzdělávání

nevykonávaly, o něj přišly. V řízení o přiznání oprávnění k výkonu zvláštních práv na základě předmětného ustanovení vedeném Ministerstvem kultury bylo pak znění pouhé důvodové zprávy postaveno nad zákon. Viz TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností: obecný pohled. In BENÁK Jaroslav (ed). *Církev a stát: sborník příspěvků z 19. ročníku konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 8.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ *Rejstřík církví a náboženských společností* [online]. [Cit. 3. března 2015]. Dostupné na <http://www3.mkr.cz/cns_internet/CNS/Seznam_CNS.aspx>.

¹²⁰ KRÍŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 141 (§ 7 zákona o církvích a náboženských společnostech).

podle školského zákona. Církev a náboženské společnosti jako zřizovatelé odlišní od státu a územních samosprávných celků jsou tzv. neveřejnými zřizovateli.¹²¹ Jsou zřizovateli fakultativními, neboť zřizování škol jim přiznáno jako oprávnění, nikoliv uloženo jako povinnost.¹²² Kromě formy školské právnické osoby, která je dále upravena přímo školským zákonem,¹²³ mohou církve a náboženské společnosti jako neveřejní zřizovatelé zřizovat školy jako právnické osoby podle jiných právních předpisů. Dříve se jednalo především o obecně prospěšné společnosti podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a obchodní společnosti podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník. Od účinnosti rekodifikace soukromého práva k 1. lednu 2014 se jedná o obchodní společnosti podle zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech, a dále o spolky a případně ústavy podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.¹²⁴ Další možnost poskytuje také forma církevní právnické osoby jako účelového zařízení podle § 15a odst. 1 písm. b) zákona o církvích a náboženských společnostech, jejíž předmět činnosti musí být v tomto případě vymezen jako poskytování vzdělávání.¹²⁵

Školský zákon stanovuje v § 7 odst. 6 jako podmínku pro to, aby mohla právnická osoba vykonávat činnost školy,¹²⁶ zápis do školského rejstříku. Školský rejstřík¹²⁷ je veřejným seznamem, který se skládá z:

- Rejstříku škol a školských zařízení, a
- Rejstříku školských právnických osob.

Právo poskytovat vzdělávání a vydávat doklady o vzdělání podle školského zákona vzniká právnické osobě, která vykonává činnost školy, účinností zápisu školy do rejstříku škol a školských zařízení. Pokud nejde o právnickou osobu podle jiných právních předpisů,¹²⁸ ale

¹²¹ Někdy jsou také spolu se školami ostatních neveřejných zřizovatelů (tj. ostatních právnických a fyzických osob) pro odlišení označovány jako školy soukromé.

Viz MORAVEC, Ondřej. In RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 56 (§ 8 školského zákona).

Toto označení však může být matoucí. Církevní školy nejsou školami soukromými, ale tvoří zvláštní kategorii. Viz HORÁK, Zboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 94.

¹²² MORAVEC, Ondřej. In RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 55 (§ 8 školského zákona).

¹²³ Viz § 124 a násl. školského zákona, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁴ MORAVEC, Ondřej. In RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 57 (§ 8 školského zákona).

¹²⁵ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církev a náboženské společnosti – správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 117.

¹²⁶ Škola je školským zákonem (§ 7 odst. 2) chápána jako činnost spočívající v uskutečňování vzdělávání podle vzdělávacích programů uvedených v § 3 školského zákona. Nelze tedy směřovat pojem „škola“ ve smyslu vzdělávací instituce s pojmem „právnická osoba“. Viz KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 27 (§ 7 školského zákona).

¹²⁷ § 141 a násl. školského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁸ Viz předchozí výklad k § 8 odst. 6 školského zákona.

o školskou právnickou osobu, je nutné, aby byla zapsána také v rejstříku školských právnických osob. Řízení o zápisu do rejstříku škol a školských zařízení vede správní orgán, který vede tento rejstřík, tedy buď krajský úřad, anebo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Probíhá v režimu povolovacím, kdy je samotné datum účinnosti zápisu školy do rejstříku stanoveno již v rozhodnutí správního orgánu a samotný zápis tak již prakticky nemá žádné následky.¹²⁹ Řízení o zápisu školské právnické osoby do rejstříku školských právnických osob vede pouze Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a toto řízení probíhá zároveň s řízením o zápisu školy do rejstříku škol a školských zařízení. Dle ustanovení § 157 odst. 3 školského zákona je výsledek řízení o zápisu školské právnické osoby do rejstříku školských právnických osob zcela závislý na výsledku řízení o zápisu školy do rejstříku škol a školských zařízení. Je tedy také možné, že v případě zápisu školské právnické osoby do rejstříku školských právnických osob vůbec nejde o samostatné řízení.¹³⁰

Struktura církevních škol kopíruje strukturu školství v České republice; jsou zřizovány církevní školy mateřské, základní, střední a vyšší odborné.¹³¹ Také vzdělávání na církevních školách probíhá za stejných podmínek jako na školách veřejných zřizovatelů.¹³²

¹²⁹ MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církev a náboženské společnosti – správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 118 – 119.

¹³⁰ Podrobněji tamtéž, s. 120 – 122.

¹³¹ Blíže viz statistika v kapitole 5.

¹³² SVOBODA, František. *Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských společností*. 1. vydání. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2007, s. 14.

4. Financování církevních škol v České republice

Školy a školská zařízení jsou zpravidla financovány z několika zdrojů.¹³³ Nejvýznamnějším zdrojem financování činnosti škol jsou prostředky ze státního rozpočtu. Stát, který je odpovědný za vytvoření vzdělávací soustavy, tak významně participuje na zajištění realizace práva na vzdělání zaručeného článkem 33 Listiny.¹³⁴

4.1 Financování ze státního rozpočtu

Školský zákon upravuje financování škol z prostředků státního rozpočtu a podmínky pro jejich využití v § 160 a násl. Pro tuto právní úpravu není důležitá povaha právnické osoby, která činnost školy vykonává;¹³⁵ úprava obsažená v těchto ustanoveních je rozlišena podle právní povahy zřizovatele školy. Rozlišování mezi školami veřejných a neveřejných zřizovatelů je zde dále doplněno i odlišnostmi uvnitř těchto kategorií. U neveřejných zřizovatelů tak při pohledu do ustanovení školského zákona o financování z prostředků státního rozpočtu zjistíme, že zde najdeme pouze právní úpravu týkající se škol zřizovaných registrovanými církvemi a náboženskými společnostmi, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy. Ustanovení § 162 odst. 3 a 4, která hovoří o financování škol jiných neveřejných zřizovatelů (tj. škol soukromých), pouze odkazují na zvláštní právní předpis, kterým je zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školním zařízením.¹³⁶

Školám, jejichž zřizovatelem jsou registrované církve nebo náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu zvláštního práva zřizovat církevní školy podle § 7 odst. 1 písm. d) zákona o církvích a náboženských společnostech, jsou poskytovány finanční prostředky ze státního rozpočtu podle ustanovení § 160 odst. 1 písm. b) školského zákona. Výjimkou, které se toto pravidlo netýká, jsou jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky. Takto poskytnuté finanční prostředky slouží na úhradu výdajů na:

- platy, náhrady platů nebo mzdy a náhrady mezd,
- odměny za pracovní pohotovost, za práci vykonávanou na základě dohod konaných mimo pracovní poměr,
- odstupné,

¹³³ MORAVEC, Ondřej. In RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 706 (§ 160 školského zákona).

¹³⁴ Tamtéž, s. 707 (§ 160 školského zákona).

¹³⁵ Tamtéž, s. 706 (§ 160 školského zákona).

¹³⁶ U této kategorie škol se tak uplatní zcela jiná pravidla pro rozsah, podmínky i způsob pro poskytování finančních prostředků ze státního rozpočtu. Tamtéž, s. 713 – 714 (§ 162 školského zákona).

- úhradu pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění,
- přiděly do fondu kulturních a sociálních potřeb,
- ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů,
- odměny za výkon funkce předsedy zkušební komise pro závěrečné zkoušky, absolutorium či maturitní komise, funkce komisaře a hodnotitele písemné práce
- výdaje na nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou zdravotně postižených dětí, žáků a studentů,
- učební pomůcky, školní potřeby a učebnice, pokud jsou podle školského zákona poskytovány bezplatně,¹³⁷
- další vzdělávání pedagogických pracovníků a činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání,
- další nezbytné neinvestiční výdaje spojené s provozem škol.¹³⁸

Nelze je naopak, s výjimkou výdajů na učební pomůcky, použít na výdaje na pořízení a zhodnocení dlouhodobého majetku.¹³⁹ Tento výčet výdajů, na jejichž úhradu je možné prostředky ze státního rozpočtu využít, nelze nijak rozšiřovat.¹⁴⁰ Neoprávněné užití těchto prostředků by bylo porušením rozpočtové kázně ve smyslu § 44 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).¹⁴¹ Kontrolu zde provádí jednak Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy jako poskytovatel finanční podpory na základě § 8 zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole), jednak Česká obchodní inspekce na základě § 174 odst. 2 písm. e) školského zákona.

Finanční prostředky ze státního rozpočtu jsou poskytovány podle skutečného počtu dětí, žáků nebo studentů ve škole, který je uveden pro daný školní rok ve školních matrikách, avšak pouze do výše povoleného počtu dětí, žáků nebo studentů ve škole podle školského rejstříku.¹⁴² Uplatňuje se zde normativní způsob financování. Tyto normativy¹⁴³ stanovuje

¹³⁷ Viz § 27 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ Ustanovení § 160 odst. 1 písm. b) výčet přímo neuvádí, pouze odkazuje na výčet pod předchozím písm. a), který se týká úpravy škol zřizovaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

¹³⁹ § 160 odst. 1 písm. b) školského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁰ MORAVEC, Ondřej. In RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 707 (§ 160 školského zákona).

¹⁴¹ Tamtéž, s. 714 (§ 160 školského zákona).

¹⁴² Viz § 160 odst. 5 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴³ Normativ je stanoven jako objem výdajů, které je možno dle § 160 odst. 1 písm. b) hradit z finančních prostředků státního rozpočtu připadajících na jedno dítě, žáka nebo studenta v daném oboru vzdělání a formě vzdělávání. Viz § 162 odst. 2 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů

přímo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.¹⁴⁴ Finanční prostředky jsou pak Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy poskytovány formou dotace podle rozpočtových pravidel, na jejíž poskytnutí je právní nárok. Takto jsou finanční prostředky ze státního rozpočtu poskytovány přímo právnické osobě, která činnost školy vykonává.¹⁴⁵ Pokud jsou vynaložené náklady vyšší, musí být hrazeny z dalších finančních zdrojů, kterými mohou být vlastní příjmy, prostředky poskytnuté zřizovatelem nebo jinými osobami.¹⁴⁶

Zvláštní kategorii pak tvoří konkrétní činnosti škol vyjmenované v § 163 odst. 1 školského zákona. Finanční prostředky ze státního rozpočtu mohou být poskytnuty také na pokusná ověřování a rozvojové programy vyhlášené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle § 171 odst. 1 a 2 školského zákona. Jde však o financování fakultativní, na které neexistuje právní nárok. Záleží pouze na rozhodnutí Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, zda a v jakém rozsahu tuto možnost vyhlásí. Naopak na úhradu nezbytných prokazatelných nákladů spojených s konáním závěrečných či maturitních zkoušek a absolutorii má Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy povinnost finanční prostředky ze státního rozpočtu poskytnout.¹⁴⁷

Úpravou ve školském zákoně přitom není nijak vyloučena ani možnost financování z prostředků rozpočtové kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy státního rozpočtu podle rozpočtových pravidel.¹⁴⁸

Do budoucna se v souvislosti s již probíhající restitucí církevního majetku na základě zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) diskutuje o možné změně podmínek financování církevních škol z prostředků státního rozpočtu. Ta by se mohla dotknout financování výdajů na provozní náklady církevních škol, které by měly dále financovat církve samy, a to z prostředků získaných v rámci restitucí. V rovině právní úpravy by se mělo financování církevních škol přesunout do režimu zákona č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením k úpravě financování škol soukromých. Církve s tímto směřováním nesouhlasí a poukazují mj. na sociální aspekt fungování církevního školství, který je od škol soukromých odlišuje. Církevní školy – na rozdíl od škol soukromých, dostupných spíše jen

¹⁴⁴ § 162 odst. 1 školského zákona

¹⁴⁵ MORAVEC, Ondřej. In RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 714 (§ 160 školského zákona).

¹⁴⁶ Viz § 160 odst. 6 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴⁷ KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: komentář*. 1. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 627 - 629 (§ 163 školského zákona).

¹⁴⁸ Tamtéž.

vybraným skupinám – poskytují vzdělání členům nejrůznějších sociálních skupin, včetně dětí ze sociálně slabých rodin nebo dětí handicapovaných, jejichž vzdělání by jinak musel zajišťovat na své vlastní zvýšené náklady stát.¹⁴⁹

4. 2 Další zdroje financování církevních škol

Jak již bylo výše uvedeno, ne všechny výdaje církevních škol lze pokrýt příjmy ze státního rozpočtu. Především na výdaje spojené s pořízením a zhodnocením dlouhodobého majetku, tj. například na údržbu budov, sportovišť a nákladnějšího vybavení, je tedy potřeba, aby měly církevní školy i další zdroje financování.¹⁵⁰ U formy školské právnické osoby poskytuje demonstrativní výčet možných příjmů § 133 odst. 1 školského zákona.

Finanční prostředky mohou být církevním školám poskytnuty z rozpočtů územních samosprávných celků, tedy obcí a krajů, nebo také z rozpočtu Evropské unie. Právní nárok na ně však církevní školy nemají.¹⁵¹

Vlastní příjmy může církevním školám zajistit provozování doplňkové činnosti.¹⁵² Ta může spočívat v hospodaření s vlastním majetkem, jako je například pronájem budov a jiných prostor, nebo v poskytování různých doplňkových služeb. Sem můžeme zařadit například pořádání vzdělávacích kurzů pro budoucí uchazeče o studium nebo provozování zařízení sloužících vlastním i cizím zaměstnancům, typicky školní jídelny.¹⁵³

Na financování církevních škol se může podílet také jejich zřizovatel. U katolické církve se jedná především o finanční prostředky získané ze sbírek pořádaných diecézemi nebo z hospodaření s vlastním majetkem. Zejména sbírky pořádané v kostelech a na jiných obdobných místech jsou považovány za již tradiční způsob získávání finančních prostředků církvemi a náboženskými společnostmi, a jsou dokonce vyjmuty z působnosti zákona č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách).¹⁵⁴ Naopak příjmy z hospodaření s vlastním majetkem jsou vzhledem k nákladům na jeho údržbu spíše jen dodatkovým zdrojem financí.¹⁵⁵ Českobratrská církev evangelická

¹⁴⁹ *Církevní školy by měly přijít o dotaci na provoz* [online]. 8. července 2014 [cit. 10. března 2015]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/279629-cirkevni-skoly-by-mely-prijit-o-dotaci-na-provoz/>>.

¹⁵⁰ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 114.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² Více viz § 135 školského zákona, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵³ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 114 – 115.

¹⁵⁴ Viz § 2 písm. b) zákona o veřejných sbírkách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁵ TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 127.

pak za účelem podpory jí zřizovaných škol zřídila Nadační fond pro podporu církevního školství.¹⁵⁶

Další příjem církevních škol může tvořit vybírání školného. To je umožňuje článek 33 Listiny a § 123 školského zákona, kde je shodně stanoveno, že na školách neveřejných zřizovatelů lze poskytovat vzdělání za úplatu. Tato je pak příjmem právnické osoby, která činnost dané školy vykonává.

Na financování církevních škol se mohou podílet také fyzické a právnické osoby, a to prostřednictvím darů a dědictví.¹⁵⁷ Dar poskytnutý na účely školství je bezúplatným plněním, které si dárci může následně odečíst od základu daně pro účely daně z příjmů. Fyzické osoby si takto mohou od základu daně odečíst hodnotu poskytnutých darů, pokud úhrnná hodnota darů za zdaňovací období přesáhne 2 % základu daně nebo pokud činí alespoň 1 000 Kč. Takto lze v úhrnu odečíst maximálně 15 % ze základu daně.¹⁵⁸ U právnických osob se hodnota darů poskytnutých na školství odečítá ze sníženého základu daně.¹⁵⁹ Lze tak učinit, pokud hodnota daru činí alespoň 2 000 Kč. V úhrnu pak lze odečíst maximálně 10 % ze sníženého základu daně.¹⁶⁰

¹⁵⁶ HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 115 – 116.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 114.

¹⁵⁸ § 15 odst. 1 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁹ Jde o základ daně bez odčitatelných položek podle § 34 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů. K těmto položkám patří daňová ztráta, která vznikla a byla vyměřena za předchozí zdaňovací období, a o odpochty na podporu výzkumu, vývoje a podporu odborného vzdělávání.

¹⁶⁰ § 20 odst. 8 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.

5. Statistika: Školy v České republice podle zřizovatele

Tabulka 1 Školy, děti, žáci, studenti podle úrovně vzdělávání a zřizovatele v ČR ve školním roce 2013/2014¹⁶¹

Úroveň vzdělávání Zřizovatel	Školy	tj. v %*	Děti/žáci/studenti	tj. v %*
Celkem				
Předškolní vzdělávání	5 085		363 568	
MŠMT	7	0,14	133	0,04
Obec	4 707	92,57	350 482	96,40
Kraj	80	1,57	2 640	0,73
Jiný resort	-	-	-	-
Privátní sektor	249	4,90	8 580	2,36
Církev	42	0,83	1 733	0,48
Základní vzdělávání	4 095		827 654	
MŠMT	45	1,10	1 315	0,16
Obec	3 628	88,60	792 805	95,79
Kraj	275	6,72	19 820	2,39
Jiný resort	-	-	-	-
Privátní sektor	105	2,56	7 731	0,93
Církev	42	1,03	5 983	0,72
Střední vzdělávání**	124		1 965	
MŠMT	8	6,45	110	5,60
Obec	4	3,23	62	3,16
Kraj	92	74,20	1 406	71,55
Jiný resort	-	-	-	-
Privátní sektor	13	10,48	178	9,06
Církev	7	5,65	209	10,64
Střední vzdělávání s výučním listem	523		97 491	
MŠMT	28	5,35	973	1,00
Obec	5	0,96	440	0,45
Kraj	391	74,76	85 279	87,54
Jiný resort	1	0,19	387	0,40
Privátní sektor	93	17,78	10 083	10,34
Církev	5	0,96	329	0,34

¹⁶¹ Statistika školství. Statistická ročenka školství 2013/2014 – výkonové ukazatele. Kapitola A – Vzdělávání v ČR – souhrn. Tabulka A1.1.4 [online]. [Cit. 7. března 2015]. Dostupné na <<http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.

Úroveň vzdělávání Zřizovatel	Školy		Děti/žáci/studenti	
Celkem				
Střední vzdělávání s maturitní zk.	1 131		322 853	
MŠMT	5	0,44	205	0,06
Obec	19	1,68	2 783	0,86
Kraj	801	70,82	271 587	84,12
Jiný resort	3	0,26	696	0,22
Privátní sektor	273	24,14	38 740	12,00
Církev	30	2,65	8 842	2,74
Nástavbové studium	381		26 483	
MŠMT	2	0,52	10	0,04
Obec	-	-	-	-
Kraj	262	68,77	19 876	75,05
Jiný resort	1	0,26	84	0,32
Privátní sektor	114	29,92	6 455	24,37
Církev	2	0,52	58	0,22
Vzdělávání v konzervatořích	18		3 690	
MŠMT	1	5,56	69	1,87
Obec	-	-	-	-
Kraj	12	66,67	2 906	78,75
Jiný resort	-	-	-	-
Privátní sektor	3	16,67	480	13,01
Církev	2	11,11	235	6,37
Rekvalifikační studium v oborech vzdělání	3		17	
MŠMT	-	-	-	-
Obec	-	-	-	-
Kraj	2	66,67	13	76,47
Jiný resort	-	-	-	-
Privátní sektor	1	33,33	4	23,53
Církev	-	-	-	-
Vyšší odborné vzdělávání	174		28 332	
MŠMT	-	-	-	-
Obec	-	-	-	-
Kraj	111	63,79	20 181	71,23
Jiný resort	5	2,87	615	2,17
Privátní sektor	46	26,44	5 956	21,02
Církev	12	6,90	1 580	5,58

	Školy	Děti/žáci/studenti
Suma	11 534	1 672 053

* Zaokrouhлено na dvě desetinná místa

** Bez výučního listu, bez maturitní zkoušky, tzv. praktické školy

Tabulka 1 obsahuje údaje o počtu škol, dětí, žáků a studentů podle úrovně vzdělávání a zřizovatele v České republice ve školním roce 2013/2014. Hodnotit budu zejména údaje týkající se církevních škol a s ohledem na vymezenou hypotézu diplomové práce je porovnám také s údaji o školách soukromých, tj. školách privátních zřizovatelů.

V uplynulém školním roce, tj. školní rok 2013/2014, působilo v České republice celkem 11 534 škol všech zřizovatelů. Z tohoto počtu bylo celkem 142 škol zřizovaných církvemi, což odpovídá 1,23 % z celkového počtu škol všech zřizovatelů. Škol zřizovaných privátním sektorem, tj. škol soukromých, zde působilo celkem 897 a z celkového počtu škol všech zřizovatelů jde o 7,78 %. Celkově bylo nejvíce škol zřizováno obcemi, a sice celkem 8 363 škol, tedy 72,50 % z celkového počtu škol všech zřizovatelů.

Za toto období navštěvovalo školy všech zřizovatelů celkem 1 672 053 dětí, žáků či studentů (dále jen „žáci“). Z nich navštěvovalo církevní školy celkem 18 969 žáků, tedy 1,13 % z celkového počtu žáků navštěvujících školy všech zřizovatelů. Školy soukromé navštěvovalo celkem 78 207 žáků, tedy 4,68 % z celkového počtu žáků navštěvujících školy všech zřizovatelů. Nejvyšší počet žáků navštěvoval školy zřizované obcemi. Jednalo se o celkem 1 146 572 žáků, což odpovídá 68,57 % z celkového počtu žáků navštěvujících školy všech zřizovatelů.

Nejvyšší podíl mají církevní školy mezi konzervatořemi, kde církev jako zřizovatel vystupuje celkem u 11,11 % z celkového počtu konzervatoří všech zřizovatelů. Vysoký podíl církevních škol najdeme také mezi vyššími odbornými školami (6,90 %) a na úrovni středního vzdělávání (5,65 %). Naopak nejnižší podíl, pouze 0,52 % z celkového počtu škol všech zřizovatelů, zaujímají církevní školy v nástavbovém studiu. Jako zřizovatel pak církev vůbec nevystupuje na úrovni rekvalifikačního studia v oborech vzdělání. U ostatních zastoupených úrovní vzdělávání podíl církevních škol mezi školami všech zřizovatelů výrazně nevybočuje z celkového průměrného podílu církevních škol mezi školami všech zřizovatelů.

Co do počtu žáků navštěvujících tyto školy je statistika obdobná. Nejvyšší podíl žáků navštěvuje církevní školy na úrovni středního vzdělávání; jde o 10,64 % z celkového počtu žáků navštěvujících školy všech zřizovatelů. Další výrazné zastoupení co do svého počtu mají žáci církevních škol také na konzervatořích (6,37 %) a na vyšších odborných školách (5,58 %). Naopak velmi malý podíl tvoří žáci nástavbového studia (0,22 %), žáci středního

vzdělávání s výučním listem (0,34 %) a žáci předškolního vzdělávání (0,48 %). Protože církev není zřizovatelem žádné školy poskytující rekvalifikační studium v oborech vzdělání, nezasahuje zde ani do statistiky počtu žáků. U zbývajících úrovní vzdělávání se podíl počtu žáků navštěvujících církevní školy od celkového průměrného podílu žáků církevních škol mezi školami ostatních zřizovatelů výrazně neodchýlil.

Církev jako zřizovatel předčila školy zřizované privátním sektorem pouze v jednom případě. Jde o počet žáků, kteří navštěvují školy těchto zřizovatelů poskytující střední vzdělávání. Církevní školy této úrovně navštěvuje celkem 209 žáků, tedy 10,64 % z celkového počtu žáků navštěvujících školy pro střední vzdělávání všech zřizovatelů, zatímco soukromé školy poskytující střední vzdělávání navštěvuje jen 178 žáků a jejich podíl mezi celkovým počtem žáků navštěvujících tyto školy všech zřizovatelů činí 9,06 %. Všechny ostatní hodnoty jsou vyšší u škol soukromých. Zpravidla jde o výraznější rozdíly; nižší rozdíly najdeme pouze u úrovně základního vzdělávání, a to jak u počtu zřizovaných škol (105 základních soukromých škol, tj. 2,56 % z celkového počtu základních škol, a 42 základních škol církevních, tedy 1,03 %, z celkového počtu základních škol), tak u počtu žáků, kteří je navštěvují (7 731 navštěvujících soukromé základní školy, tedy 0,93 % ze všech žáků základních škol, versus 5 983 žáků navštěvujících církevní základní školy, tj. 0,72 % z celkového počtu žáků navštěvujících základní školy).

V souhrnu lze říci, že církevní školy se, byť i minimálním podílem, podílí na vzdělávání na téměř všech úrovních od předškolního až po vyšší odborné vzdělávání. Výraznější postavení pak získávají především tam, kde je zaměření vzdělávání více specializované a kde církevní školy mají možnost, díky celkově nižšímu počtu těchto škol všech zřizovatelů, i v malém počtu tvořit výrazný podíl mezi školami ostatních zřizovatelů.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se snažila především popsat a analyzovat právní úpravu působení církevních škol v České republice, a to jak z pohledu platných předpisů českého práva, tak také z pohledu platného práva kanonického. S ohledem na vymezenou hypotézu jsem se na některých místech nevyhnula ani krátké poznámce o školách soukromých.

Jako úvod do tématu jsem zvolila celkový pohled do historie působení církvi a náboženských společností v oblasti školství a vzdělanosti na území českých zemí. Ač tradiční nositelé vzdělanosti, musely se církve a náboženské společnosti v minulosti nejednou potýkat se snahou státu o omezení či úplné odejmutí možnosti jejich působení ve školství. Nejčastějšími hybateli změn v této oblasti byly státní politické změny.

Kanonické právo jsem, jako specifickou oblast, zařadila při zkoumání platné právní úpravy na první místo. Podrobněji jsem se zaměřila pouze na úpravu týkající se škol v Kodexu kanonického práva, neboť úprava této problematiky je v rámci kanonického práva jednotná. Škola je v pojetí kanonického práva chápána jako součást širšího pojmu katolické výchovy, která je primárně svěřena do kompetence rodičů; role školy je zde sice chápána jako pomocná, ne však méně významná. Úkolem školy je nejen rozvoj intelektuálních schopností, ale i rozvoj sociálních dovedností a vnímání hodnot. Záruku náležité katolické výchovy by měly poskytovat školy katolické; není však vyloučena ani možnost, že ji stejně dobře poskytne škola veřejná či soukromá. Pro to, aby byla škola považována za katolickou, je stanovena podmínka jejího provozování či písemné garance příslušnou církevní autoritou. Ačkoliv CIC garantuje právo církve na zřizování a provozování škol kteréhokoliv stupně, druhu i oboru, možnost a rozsah realizace tohoto práva je v praxi vždy otázkou vztahu církve s konkrétním státem. Věřící se mají snažit aktivně prosazovat realizaci tohoto práva a s ním spojený požadavek na přiměřenou finanční podporu ze strany státu; na zřizování a provozu škol se podle svých možností mají věřící také sami podílet. Nad náležitou kvalitou katolické výchovy i vysokou vědeckou úrovní vzdělání poskytovaného katolickou školou bdí příslušný diecézní biskup.

Základem české právní úpravy působení církvi a náboženských společností ve školství je právní úprava na ústavní úrovni. Ta je obsažena v Listině, která jednak zaručuje svobodu náboženského vyznání a jeho projevů, jednak umožňuje, aby zákon stanovil podmínky pro zřizování jiných škol než státních.

Zákonnou právní úpravu lze rozdělit na úpravu oblasti náboženské a oblasti školské. Zákon o církvích a náboženských společnostech vymezuje tzv. zvláštní práva, mezi která patří

také právo registrovaných církví a náboženských společností zřizovat církevní školy podle zvláštního právního předpisu. Systém je nastaven dvojstupňově, kdy nejprve musí dojít k registraci církve a náboženské společnosti a následně je možné získat oprávnění k výkonu zvláštních práv. Vzhledem k tomu, že přiznáním zvláštních práv se církvím a náboženským společnostem umožňuje vstup do významných oblastí veřejné sféry, jsou zvýšené požadavky, i procedurální, oprávněné. Zvláštním právním předpisem, který je zmíněn zákonem o církvích a náboženských společnostech u zvláštního práva zřizovat církevní školy, je školský zákon. Ten umožňuje zřizování škol církvemi a náboženskými společnostmi v ustanovení společném také pro zřizování škol jinými právními a fyzickými osobami. Školský zákon klade požadavky na právní formu zřizované školy a okamžik vznik práva poskytovat vzdělání odvozuje od účinnosti zápisu do rejstříku škol a školských zařízení.

Financování škol zřizovaných církvemi a náboženskými společnostmi je upraveno školským zákonem a nespadá tak pod zvláštní právní předpis upravující financování škol jiných neveřejných zřizovatelů. S výjimkou výdajů na pořizování a zhodnocení dlouhodobého majetku jde o obdobný rozsah hrazených výdajů jako u škol veřejných zřizovatelů. Finanční prostředky ze státního rozpočtu jsou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy poskytovány podle skutečného počtu žáků na základě jím stanovených normativů a jsou poskytovány přímo. V souvislosti s probíhající restitucí církevního majetku je možné, že se rozsah státní finanční podpory církevních škol sníží. Dalšími zdroji financování církevních škol mohou být příjmy z vlastní doplňkové činnosti, ze školného, dary a dědictví poskytnuté fyzickými a právními osobami nebo finanční prostředky poskytnuté škole jejím zřizovatelem. U posledního jmenovaného jsou zvláštností sbírky tradičně pořádané v kostelech a jiných podobných místech, které jsou vyjmuty z působnosti zákona o veřejných sbírkách.

Ze statistiky, zařazené do poslední – páté – kapitoly práce, plyne, že podíl církevních škol v českém školství je sice velmi malý, ale zároveň se církevní školy, byť i touto malou měrou, podílí na téměř všech úrovních, vzdělávání, od předškolního až po vyšší odborné. Jejich zastoupení a význam stoupá především ve vzdělávání zaměřeném specializovaněji.

Během psaní diplomové práce se nepotvrdila moje hypotéza, že kanonické právo pojímá úpravu škol pouze z hlediska hodnotové deklarace. Toto hledisko sice kanonické právo také zahrnuje, ale mimo to pojímá problematiku škol velmi komplexně, od vymezení úrovní vzdělávání přes podmínky zřizování až po dozor nad kvalitou vědecké úrovně a také s apelem na řešení vztahů se státní mocí. Ani druhá hypotéza, že české právo nijak nerozlišuje mezi úpravou církevních škol a škol soukromých, se v této práci nepotvrdila. Listina i obecná

ustanovení školského zákona sice obsahují ustanovení společná, rozdíl je však v úpravě financování z prostředků státního rozpočtu, kde se církevní školy řídí úpravou školského zákona, zatímco pro školy soukromé je úprava obsažena ve zvláštním zákoně.

Na základě poznatků, které jsem při psaní své diplomové práce získala, bych právní prostor vymezený pro působení církevních škol v České republice vyhodnotila spíše kladně. České právo dává prostor pro naplnění požadavků kanonického práva ohledně zřízení škol a jejich přiměřeného finančního zabezpečení. I přes množství podmínek a omezení, které pro realizaci takového práva česká právní úprava stanovuje, ji vzhledem ke garantované svobodě náboženského vyznání a jeho projevů považuji za vyhovující. Nutnost stanovení podmínek a omezení je totiž potřeba chápat s ohledem na vysoký význam oblasti školství a potřebu záruk jejího dobrého fungování. Zamýšlené změny v oblasti financování církevního školství by dle mého názoru neměly být prováděny v blízké budoucnosti, ale s rozumným časovým odstupem, bez unáhlených závěrů o pohádkovém zbohatnutí zřizovatelů církevních škol a s ohledem na možné dopady na školy již existující.

BIBLIOGRAFIE

Monografie

1. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 5. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 308 s.
2. HORÁK, Záboj. *Církev a české školství*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011. 264 s.
3. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 436 s.
4. *Kodex kanonického práva*. 1. vydání. Praha: ZVON, 1994. 814 s.
5. MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do r. 1945*. 4. vydání. Praha: Leges, 2010, 640 s.
6. MADLEŇÁKOVÁ, Lucia. *Církev a náboženské společnosti – správněprávní aspekty jejich vzniku a činnosti*. 1. vydání. Praha: Leges, 2014, 224 s.
7. NĚMEC, Damián. *Konkordátní smlouvy Svatého stolce s postkomunistickými zeměmi (1990 – 2008)*.
8. PEKARČÍK, Miloš. *Učiaci úloha Cirkvi: kánonicko-teologická analýza tretej knihy Kódexu kánonického práva*. 1. vydání. Levoča: MTM, 2013. 213 s.
9. SVOBODA, František. *Legislativní prostředí pro činnost církví a náboženských společností*. 1. vydání. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2007, 20 s.
10. TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. 156 s.
11. TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj. *Slovník církevního práva*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2011. 147 s.

Příspěvky ve sborníku

1. SLIVONĚ, Jozef. Učenie katolíckej cirkvi o práve a povinnosti rodičov vychovávať svoje deti. In MORAVČÍKOVÁ, Michaela (ed). *Náboženské vyznanie rodičov a nejlepší záujem dieťaťa*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. 143 – 156.
2. TRETERA, Jiří Rajmund. Stát a církev v právních dějinách: Zákon o církvích a náboženských společnostech a rozvoj českého konfesního práva na počátku 21. století. In MALÝ, Karel, TOMÁŠEK, Michal et al. *Nové jevy v právu na počátku 21.*

století, I. Historické impulzy rozvoje práva. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2009. s. 230 – 249.

3. TRETERA, Jiří Rajmund. Zvláštní práva registrovaných církví a náboženských společností: obecný pohled. In BENÁK, Jaroslav (ed). *Církev a stát: sborník příspěvků z 19. ročníku konference.* Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 6 – 9.

Komentáře

1. CORIDEN, James A. In CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., HEINTSCHEL, Donald E. (ed). *The code of canon law: a text and commentary.* 1. vydání. New York, Mahwah: Paulist Press, 1985. 1152 s.
2. KATZOVÁ, Pavla. *Školský zákon: komentář.* 1. vydání. Praha: ASPI, 2008. 772 s.
3. KRŮŽ, Jakub. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 366 s.
4. RIGEL, Filip a kol. *Školský zákon: komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 820 s.
5. WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. 906 s.

Odborné články

1. FILIP, Jan. K některým legislativním otázkám přijetí Listiny základních práv a svobod (20. výročí). *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. 18, č. 4, s. 315 – 325.
2. HORÁK, Záboj. Obnovení církevních škol v českých zemích v letech 1990 – 1991. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 2, s. 94 – 114.
3. HORÁK, Záboj. Právní úprava výuky náboženství v českých zemích v letech 1948 – 1989. *Revue církevního práva*, 2010, roč. 16, č. 3, s. 201 – 223.
4. JANČAROVÁ, Markéta. Právní úprava výuky náboženství v Českých zemích v 19. a 20. století. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 21 – 59.
5. NEDVĚDICKÝ, Kamil. Církev a náboženské společnosti po únoru 1948. *Revue církevního práva*, 2008, roč. 14, č. 1, s. 60 – 71.
6. PŘIBYL, Stanislav. Pojetí tzv. „zvláštních práv“ církví a náboženských společností podle zákona č. 3/2002 Sb. *Právník*, 2003, roč. 142, č. 7, s. 711 – 722.
7. TRETERA, Jiří Rajmund. Novodobé předpisy kanonického práva a jejich překlady. *Revue církevního práva*, 1995, roč. 1, č. 2. s. 81 – 89.

Právní předpisy

1. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základní, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů (zákon o finanční kontrole), ve znění pozdějších předpisů
4. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
5. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
6. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších předpisů
7. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů
8. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976, o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

1. Nález Ústavního soudu ze dne 4. ledna 2010, sp. zn. IV. ÚS 1508/09, část. V

Internetové zdroje

1. *Církevní školy by měly přijít o dotaci na provoz* [online]. 8. července 2014 [cit. 10. března 2015]. Dostupné na <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/279629-cirkevni-skoly-by-mely-prijit-o-dotaci-na-provoz/>>.
2. *Deklarace o křesťanské výchově* [online]. [Cit. 8. března 2015]. Dostupné na <http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_gravissimum-educationis_cs.html>.

3. *Kongregace pro katolickou výchovu* [online]. [Cit. 9. března 2015]. Dostupné na <http://skolstvi.cirkev.cz/Dokumenty/Kongregace-pro-katolickou-vychovu>>.
4. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu – 2011* [online]. 27. února 2014 [cit. 8. března 2015]. Dostupné na <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>>.
5. *Rejstřík církví a náboženských společností* [online]. [Cit. 3. března 2015]. Dostupné na http://www3.mkcr.cz/cns_internet/CNS/Seznam_CNS.aspx>.
6. *Sněmovní tisk 919/0. Vládní zákon o církvích a náboženských společnostech: Důvodová zpráva: zvláštní část. K § 7* [online]. Cit. 3. 3. 2015. Dostupné na www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=919&CT1=0>.
7. *Statistika školství. Statistická ročenka školství 2013/2014 – výkonové ukazatele. Kapitola A – Vzdělávání v ČR – souhrn. Tabulka A1.1.4* [online]. [Cit. 7. března 2015]. Dostupné na <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>>.
8. *Stručná historie a současnost církevního školství v ČR* [online]. [Cit. 12. ledna 2015]. Dostupné na <http://skolstvi.cirkev.cz/Skoly/Z-historie-1>>.
9. *Zákonník východných katolíckych cirkví* [online]. [Cit. 9. března 2015]. Dostupné na www.culture.gov.sk/extdoc/3029/GKC_CCEO>.

SHRNUTÍ

Tato diplomová práce si klade za cíl popsat a analyzovat právní úpravu působení církevních škol v České republice, a to jak z pohledu platných předpisů českého práva, tak také z pohledu platného práva kanonického.

Historický úvod v první kapitole je exkurzem nejen do historie církví a náboženských společností jako zřizovatelů škol, ale také do historie celkového působení církví v oblasti školství a vztahu státu a církve vůbec.

Následující kapitoly se již zaměřují na platnou právní úpravu. Kapitola druhá krátce představuje pojem kanonického práva a pokračuje podrobnějším rozbořem úpravy škol v rámci širší úpravy problematiky katolické výchovy v Kodexu kanonického práva. Třetí kapitola zaměřená na českou právní úpravu nejprve vymezuje ústavní kontext a mezinárodní základy, na které navazuje rozbor stěžejních zákonů. U zákona č. 3/2002 Sb. jde především o úpravu tzv. zvláštních práv církví a náboženských společností, mezi která se řadí také právo zřizovat církevní školy, a podmínky, které zákon stanoví pro získání oprávnění k jejich výkonu. Zákon č. 561/2004 Sb. navazuje stanovením podmínek kladených na právní formu a zápis do rejstříku škol a školských zařízení. Tento zákon se promítá i do obsahu následující kapitoly, zaměřené na poskytování prostředků ze státního rozpočtu i jiné možnosti financování výdajů církevních škol.

Diplomovou práci uzavírá pátá kapitola, která je statistickým pohledem na současné české školství podle kritéria zřizovatele a druhu školy.

SUMMARY

This thesis aims to describe and analyze legislation influence of religious schools in the Czech Republic, both in terms of the applicable regulations of the Czech law, as well as from the perspective of the current canon law.

Historical introduction in the first chapter is an excursion into the history not only of churches and religious societies as founders of schools, but also in the overall history of churches in education and the relationship between the state and the Church in general.

Next chapters focus on the valid legislation. The second chapter briefly introduces the concept of canon law and continues making schools more detailed analysis in the context of a broader regulation of the issue of Catholic education in the Code of Canon Law. The third chapter focuses on Czech legislation begins by outlining the institutional context and international foundations, which is followed by an analysis of the fundamental laws. In Act no. 3/2002 Sb. it is mainly the so-called special rights of churches and religious societies, among which also include the right to establish religious schools, and conditions prescribed by law for obtaining authorization to carry them out.. Act no. 561/2004 Sb. followed by determining the conditions imposed on the legal form and registration of schools and school facilities. This law is also reflected in the content of the next chapter, focusing on the provision of funds from the state budget and other financing expenses of religious schools.

A thesis concludes chapter five, which is a statistical view of the current Czech education according to criteria founder and type of school.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV

Církev a náboženská společnost

Církevní škola

Financování

Kanonické právo

Katolická škola

Katolická výchova

Náboženská svoboda

Škola

Zvláštní právo

LIST OF KEYWORDS

Church and religious society

Religious school

Funding

Canon law

Catholic school

Catholic education

Freedom of religion

School

Special right